

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU
ȘCOALA DOCTORALĂ DE PSIHOLOGIE

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 159.922.763:343.915(043.2)

NICOLAESCU ELIZA PENELOPA

DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII ADOLESCENȚILOR DELINCVENȚI

Specialitatea: 511.02 - Psihologia dezvoltării și psihologia educațională

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2022

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale de Psihologie din Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Componența Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat:

Președinte,

LOSÎI Elena, conferențiar universitar, doctor în psihologie, șef catedra de psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Conducător de doctorat:

RACU Igor, profesor universitar, doctor habilitat în psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Referenți oficiali:

CUCU-CIUHAN Geanina, profesor universitar, doctor în psihologie, Universitatea din Pitești, România

VÎRLAN Maria, conferențiar universitar, doctor în psihologie, decan, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

POTÎNG Angela, conferențiar universitar, doctor în psihologie, șef departamentul de psihologie USM.

Susținerea va avea loc la 25 februarie 2022 ora 13.00 în ședința Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale de Psihologie din UPSC „Ion Creangă” (str. Ion Creangă, 1, bloc 2, sala Senatului)

Teza de doctor în psihologie și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la 20 ianuarie 2022

Președintele Comisiei de susținere,

LOSÎI Elena, conferențiar universitar, doctor în psihologie

Conducător de doctorat,

RACU Igor, profesor universitar, doctor habilitat în psihologie

Autor,

NICOLAESCU Eliza Penelopa

© Nicolaescu Eliza Penelopa, 2022

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Delincvența juvenilă afectează dimensiunile esențiale ale dezvoltării copilului și perturbă funcționalitatea tuturor palierele sale psihice. Efectele sunt profunde și nefaste, putând însoți individul de-a lungul întregii sale vieți. Din acest motiv este imperios necesară identificarea și tratarea problemelor emoționale apărute în asemenea situații prin abordarea cu deosebită atenție a problematicii delincvenței.

Delincvența desemnează fenomene complexe, des întâlnite în societățile moderne. Acest lucru face ca delincvența să fie un fenomen extrem de studiat, tocmai pentru a găsi cele mai bune mijloace de prevenire și combatere a diferitelor forme de delincvență. Ca formă distinctă de devianță, delincvența juvenilă constituie un fenomen complex, care definește ansamblul conduitelor aflate în conflict cu valorile ocrotite de norma penală, după M. Rădulescu [30, p.58]. Problematika delincvenței este majoră și globală, în toate țările lumii existând variate forme de manifestare a acesteia, uneori fiind înrădăcinată în practicile culturale, economice și sociale specifice. O mare parte din copiii aparținând diverselor societăți sunt infractori sau victime ale infractorilor mai mari. Diverși autori au elaborat o serie de studii teoretice și practice privind fenomenul delincvenței juvenile, cu prezentarea unor cazuri relevante și a modului de abordare și intervenție din perspectivă psiho-socială precum: R. Boudon, D. Banciu, S. Rădulescu, S. Brehm, D. Farington, T. Moffit, D. DeMatteo, E. Cauffman, R. Loeber, C. Soto [4, 2, 30, 36, 41, 45, 40,37, 43, 46].

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare.

În cazul delincvenței juvenile, o singură teorie nu poate acoperi complexitatea domeniului; teoriile oferă explicații specifice unui anumit nivel de abordare, fără a epuiza posibilitățile explicative. Este necesară considerarea teoriilor drept ipoteze plauzibile și alternative de explorare a fenomenului, aflate într-o posibilă completare sau complementaritate. Analiza multidimensională a delincvenței creează posibilitatea înțelegerii fenomenului la diferite nivele [1, p.14]:

- dimensiunea statistică se referă la mărimea și predictibilitatea fenomenului în funcție de analiza dinamicii sale (în procente, medii, analize factoriale) în corelație cu diverși indicatori sociali, economici, culturali, geografici etc.;

- dimensiunea juridică se referă la modalitatea și formele de încălcare a normelor legale, sistemul de pedepse în funcție de gravitatea faptelor și modalitățile de prevenire a recidivei;

- dimensiunea sociologică pune delincvența în raport cu anomia socială, cu inadaptația și ostracizarea socială;

- dimensiunea psihologică se referă la structura psihismului uman, la personalitatea, la atitudinile și motivațiile delincventului pentru comiterea faptei;

- dimensiunea economică se referă la costurile prilejuite de comiterea faptei prin evidențierea costurilor determinate de consecințele directe și indirecte ale diferitelor infracțiuni;

- dimensiunea prospectivă se referă la evoluția în viitor a fenomenului și tendința spre delincvență a anumitor indivizi sau grupuri sociale.

O viziune holistă, integratoare a tuturor acestor dimensiuni rămâne încă un deziderat.

Această noțiune înglobează o multitudine de conduite, condiții și situații de viață nu întotdeauna legate între ele, dar aduse la un numitor comun prin utilizarea normativului penal. Devianța juvenilă se referă în general la conduitele morale dezadaptative ale adolescenților, la cei care încalcă cadrul legal (delincvenții în sensul restrâns al termenului) dar și la cei abandonăți de părinți sau de școală și care aderă la anturaje periculoase, aflate la limita legii, la cei cu tulburări de conduită care au fugit de acasă sau din mediul școlar, ca urmare a aplicării unor sancțiuni aspre, brutale, vagabondând prin diferite locuri. Au un potențial delincvent toți tinerii de până în optsprezece ani, care au nevoie de protecție și de îngrijire din diferite motive (decesul părinților, dezorganizarea familiei, manifestarea unor tulburări de comportament).

În acest context, cercetarea noastră capătă o deosebită actualitate teoretică și practică, iar elaborarea programului de intervenție psihologică duală privind ameliorarea potențialului delincvent la adolescenți devine extrem de actual. Gradul de cercetare a problemei propuse și premisele au evidențiat problema științifică determinată de dilema dintre dificultatea investigării pattern-ului delincvent la adolescenți în cadrul expertizei medico-legale psihiatrice privind discernământul minorului cu privire la fapta penală, și necesitatea elaborării unui program de intervenție psihologică duală, ce ar ameliora potențialul delincvent la acești adolescenți, ne-au condus la formularea **problemei științifice** în felul următor: *Care ar fi modalitatea alternativă de diagnosticare și de eficientizare a intervenției psihologice, în vederea ameliorării potențialului delincvent la adolescenți prin identificarea factorilor de risc și vulnerabilitate în apariția comportamentului problematic?*

Scopul cercetării a constat în identificarea particularităților specifice adolescenților delincvenți și elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihologică duală de ameliorare a potențialului delincvent al acestor tineri.

Obiectivele stabilite pentru îndeplinirea scopului mai sus enunțat al cercetării au fost:

- analiza, studierea și explicitarea modelelor teoretice privind dezvoltarea personalității delincvente;
- elaborarea unei metodologii de diagnosticare a specificului delincvent la adolescenți;
- studierea comparativă a adolescenților delincvenți, respectiv a particularităților lor psihologice în raport cu adolescenții non-delincvenți;
- estimarea gradului de psihopatie infracțională la adolescenții delincvenți;

- determinarea particularităților personalității adolescenților delincvenți;
- evaluarea profilului clinic al tinerilor cu pattern delinvent;
- determinarea strategiilor de coping dezadaptativ și al nivelului de dezvoltare morală al infractorilor adolescenți;
- elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihologică duală având ca obiectiv ameliorarea potențialului delinvent;
- formularea recomandărilor psihologice cu caracter practic de diminuare a particularităților specifice pattern-ului deviant la adolescenți.

Suportul teoretic al cercetării: Diverși autori au elaborat o serie de studii teoretice și practice privind fenomenul delincvenței juvenile, cu prezentarea unor cazuri relevante și a modului de abordare și intervenție din perspectivă socială precum R. Boudon [4], D. Banciu [2], S. Rădulescu [30,31,32,33], S. S Brehm [36], D.P. Farrington [41], T.E Moffit [45] D. DeMatteo [40], E. Cauffman [37], R. Loeber [43] C.J Soto [46]. Multe lucrări științifice au studiat psihologia adolescentului delinvent, făcând referire la pattern-urile acestora: E. Ban [1], S. Brehm [36], M. Dincă [7], V. Dragomirescu [8], F. Gheorghe [10], A.M Marica [16], N. Mitrofan [19], G. Visu-Petra și M. Buta [35]; articole și studii tulburările specifice adolescentului delinvent: Chiles J. A., Miller M. L., Cox G. [38], T.E Moffit, A. Caspi [45], Herrenkohl, T., I., Maguin, E., Hill, K., G., Hawkins, J. D., Abbott, R. D., Catalano R.F [42].

Metodologia cercetării științifice: *modele teoretice* - studiul literaturii de specialitate; *metode empirice* - testul PCL-R – Chestionarul Hare Psychopathy Checklist-Revised (Scala de psihopatie revizuită), APS-SF – Scala de evaluare a tulburărilor clinice din adolescență – forma scurtă, ABCD – M - Chestionarul Big Five Minulescu, CERQ - Chestionarul de evaluare a copingului cognitiv-emoțional, evaluarea stadiului de dezvoltare morală după Kohlberg, *metode statistice* - calculul frecvențelor (distribuția rezultatelor), mediei (tendința centrală a rezultatelor), testul t pentru eșantioane independente (semnificația diferenței între mediile a două eșantioane distincte), indicatorul d Cohen (mărimea efectului sau magnitudinea relației dintre două variabile), testul de corelație Pearson (puterea și sensul corelațiilor instituite între variabilele cercetării), testul U Mann–Whitney și testul Wilcoxon.

Noutatea și originalitatea științifică. Pentru prima dată la nivel național a fost realizat un studiu experimental comparativ privind profilul psihopatiei infracționale și al strategiilor de coping dezadaptativ la adolescenții delincvenți în raport cu adolescenți non-delinvenți de aceeași vârstă; s-a stabilit o metodologie de evaluare și diagnoză a particularităților specifice adolescenților delincvenți; a fost elaborat și aplicat un program de intervenție psihologică duală în vederea ameliorării potențialului delinvent la adolescenți.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în:

1). elaborarea unui model de psihodiagnoză a particularităților specifice delincvenței la adolescenții cărora li se evaluează capacitatea de discernământ cu privire la o faptă penală. Acest model cuprinde determinarea nivelului de psihopatie infrațională, structura de personalitate Big Five, evaluarea profilului clinic, identificarea strategiilor de coping cognitiv-emoțional utilizate și a nivelului de dezvoltare morală al adolescenților cu pattern problematic; 2). construirea, implementarea și verificarea eficienței unui program de intervenție psihologică duală având ca obiectiv ameliorarea potențialului delincvent la adolescenți.

Semnificația teoretică constă în furnizarea de noi informații privind evidențierea particularităților de dezvoltare apărute la adolescenții delincvenți și determinarea factorilor de risc și vulnerabilitate care contribuie la apariția delincvenței juvenile. Programul de intervenție psihologică duală poate servi drept reper metodologic, pentru specialiștii din domeniu pentru organizarea intervenției ce are în vedere ameliorarea potențialului delincvent la adolescenți și prevenirea recidivei.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în elaborarea unui model de diagnoză a particularităților specifice adolescenților delincvenți și al unui formativ de intervenție psihologică duală în vederea ameliorării specificului delincvent la adolescenți. Acesta poate fi utilizat de psihologii care își desfășoară activitatea în penitenciare, dar și de profesioniștii din domeniul psihoterapeutic, ca instrumente de lucru cu părinții copiilor care prezintă tulburări de conduită antisocială și pentru prevenirea a recidivei. Rezultatele obținute completează informațiile prezente, lucrarea constituind fundamentul unui ghid metodologic de bune practici.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere sunt următoarele:

- delincvența juvenilă afectează structura personală a individului dar și a vieții sociale în ansamblu. Este un fenomen îngrijorător, în creștere în ultimii cinci ani care, trebuie remediat sau cel puțin sprijinit în privința prevenirii recidivei la acești tineri aflați în curs de formare;
- între adolescenții delincvenți și cei non-delincvenți există diferențe semnificative ale nivelului de psihopatie infrațională, ale structurii de factori Big Five la nivelul personalității, ale profilului clinic, ale tipurilor de coping cognitiv-emoțional utilizate și ale nivelului de dezvoltare morală;
- stabilirea corelațiilor existente între variabilele studiate pot conduce la proiectarea și implementarea unor programe de intervenție psihologică de diminuare a potențialului delincvent la adolescenții delincvenți;
- intervenția psihologică printr-un program dual permite identificarea diferitelor influențe și efecte ale delincvenței, în acest fel abordarea părinților și a adolescentului oferă informații relevante, relativ complete și actuale.

Implementarea rezultatelor științifice: datele obținute sunt utilizate în procesul de diagnoză privind capacitatea de discernământ a adolescenților delincvenți; în procesul de formare continuă și complementară a psihologilor clinicieni, la cursurile de specialitate în cadrul Institutului de Psihologie Aplicată în Domeniul Sănătății Mintale și sunt recomandate pentru pregătirea studenților și masteranzilor Universității Hyperion București. Programul formativ este aplicat de către psihologi specializați, care își desfășoară activitatea în sistemul penitenciar, în centrele și cabinetele de evaluare și consiliere sau psihoterapie pentru prevenirea delincvenței juvenile.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul ședințelor Catedrei de Psihologie a UPS “Ion Creangă” din Chișinău, la conferințe științifice organizate în cadrul UPSC “Ion Creangă”, Universitatea Hyperion și în cadrul unor seminare, workshop-uri organizate în instituții educaționale și în reviste științifice:

1. Conferința Științifică cu participare internațională „Dezvoltarea personală și integrarea socială a actorilor educaționali”, UPSC Chișinău, 12 noiembrie 2021, *Eficiența programului de intervenție psihologică duală la adolescenții delincvenți*. publicată în volumul de lucrări al conferinței, 224-233 p.
2. Revista Romanian Journal Of Psychological Studies, *Perspectives on coping mechanisms in adolescent teenagers*, vol. 9, Special Issue, 2021, 84-94 p.
3. Conferința APAR ediția a-XVI-a, Brașov, 12-16 mai 2021, *Reglarea emoțiilor prin cogniții la adolescenții delincvenți*, publicată în volumul de lucrări al conferinței, 84-97 p.
4. Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială din Chișinău, *Coping-ul la adolescenții delincvenți*, 2021, nr. 1(62), 54-65 p.
5. Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială din Chișinău, *Evaluarea delincvenței la adolescenți*, (coautor), 2021, nr. 1(62), 3-14 p.
6. Revista Buletin de Perinatologie din Chișinău, *Dezvoltarea personalității la adolescentul delincvent*, 2021, nr. 1(90), 30-35 p.
7. Conferința Științifică Internațională „Probleme ale științelor socio-umanistice și modernizării învățământului”, UPSC 8-9 octombrie 2020. *Factorii de personalitate implicați în structurarea pattern-ului delincvent la adolescenții delincvenți*, publicata în volumul de lucrări al conferinței seria 22, vol.1,370-378 p.
8. Conferința doctoranzilor și postdoctoranzilor din cadrul Universității Pedagogice de Stat ”Ion Creangă” din Chișinău, 16 mai 2019, *Factori de personalitate implicați în delincvența juvenilă*, publicată în volumul de lucrări a conferinței, Nr.18, partea a III-a, 142-195 p.

9. Conferința doctoranzilor și postdoctoranzilor din cadrul UPS "Ion Creangă", Chișinău, 17 mai 2018, *Necesitatea studierii factorilor endogeni la adolescenții delincvenți*, publicată în volumul de lucrări al conferinței, Nr.16, partea a II-a, 85-96 p.
10. Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială din Chișinău, *Factori de risc în comportamentul delincvent*, (coautor), nr. 4(49). 2017, 35-44 p.
11. Conferința doctoranzilor și Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor din cadrul Universității Pedagogice de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, 2017, *Cercetarea factorilor de risc la adolescenții delincvenți*.
12. Revista de Studii Psihologice din București, cu articolul *Abordări teoretice ale personalității delincvente la adolescenți*, 2016, nr. 3, 193-215 p.
13. Conferința Națională de Psihologie SMART PSI, ediția a IX-a, 23-24 noiembrie 2019, *Rolul factorilor familiali și ai stilurilor parentale în dezvoltarea comportamentului antisocial la adolescenți*.
14. conferința Națională de Psihologie SMART PSI, ediția a VIII-a, 24-25 noiembrie 2018, *Factori de personalitate implicați în delincvența juvenilă*.
15. Revista de Studii Psihologice din București, *Când a ști nu este suficient. Dimensiuni psihologice în diverse contexte umane*, 2015, nr.2, 137-149 p.
16. Conferința APAR ediția a X-a, Brașov, 24-26 aprilie 2015, *Raport de expertiză psihologică în materia psihologie clinică judiciară*.
17. Jurnal of Comparative Research in Anthropology and Sociology din București, *Dynamics of personality factors involved in juvenile delinquency*, 2021, nr. 12 (1).

Aspecte importante ale investigației au fost prezentate și discutate și în cadrul Comitetului Științific al Conferinței Internaționale 50 SHADES OF BULLYNG. Abordarea fenomenului de Bullying, București 17-19 mai 2019, comitet din care subsemnata a făcut parte.

Publicații la tema tezei: 13 lucrări științifice: dintre care 7 articole în reviste științifice naționale și internaționale, 6 articole în materialele conferințelor științifice.

Volumul și structura tezei: Teza este constituită din: adnotări în 3 limbi, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 235 titluri, 6 anexe, 143 pagini de text de bază, 51 figuri și 8 tabele.

Cuvinte-cheie: delincvență juvenilă, antisocial, adolescent, personalitate, tulburări specifice adolescenței, recidivă, coping dezadaptativ, psihopatie infracțională, program formativ.

CONȚINUTUL TEZEI

În *Introducere* sunt argumentate actualitatea și importanța temei cercetării, gradul de cercetare a problemei, sunt explicitate atât scopul cât și obiectivele cercetării, problema științifică importantă soluționată, noutatea științifică a rezultatelor obținute din cercetare, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării și este expus modul de implementare a rezultatelor.

În *Capitolul I*, cu titlul „*Perspective teoretico-științifice în cercetarea personalității la adolescenții delincvenți*” sunt expuse teoriile moderne privind conceptele de personalitate, delincvență și sunt descriși factorii de risc și vulnerabilitate ce cresc probabilitatea apariției unui comportament delinvent. Sunt analizate particularitățile acestor factori și impactul lor în apariția delincvenței juvenile și sunt evidențiate mecanismele psihologice importante care stau la baza dezvoltării programelor formative de ameliorare a tulburărilor de conduită antisocială la adolescenți și de prevenire a recidivei.

În *Capitolul II* „*Cercetarea experimentală a personalității adolescenților delincvenți*” sunt prezentate: scopul, obiectivele, ipotezele, metodologia cercetării și rezultatele experimentale constatative la care au participat 210 adolescenți cu vârste între 14 ani și o zi și 17 ani și unsprezece luni, împărțiți în două loturi: unul format din 102 adolescenți delincvenți (GD) și celălalt alcătuit din 108 adolescenți non-delinvenți, elevi de liceu (GnD).

Scopul cercetării constatative se centrează pe identificarea particularităților ce determină potențialul delinvent la adolescenți și studierea nivelului manifestărilor acestora la momentul dat.

Obiectivele cercetării constatative sunt următoarele: 1). Investigarea legăturii între factorii socio-demografici și delincvența juvenilă; 2). Estimarea gradului de psihopatie infrațională la adolescenții delincvenți; 3). Determinarea particularităților de dezvoltare a personalității ce apar odată cu apariția pattern-ului deviant la adolescenți; 4). Cercetarea profilului clinic specific adolescenților delincvenți; 5). Studiarea strategiilor de coping cognitiv-emoțional utilizate de adolescenții delincvenți; 6). Evaluarea nivelului de dezvoltare morală al adolescentului cu pattern deviant.

În cadrul acestui experiment am enunțat următoarea **ipoteză generală**: presupunem că profilul psihosocial și clinic al adolescentului delinvent este diferit de cel al adolescentului non-delinvent. Manifestările, nivelurile și dinamica comportamentului delinvent la adolescenți sunt determinate de un complex de factori de risc și vulnerabilitate dinamici precum nivelul de psihopatie infrațională, tipul de trăsături de personalitate, particularitățile profilului clinic, de strategiile de coping utilizate, de nivelul de dezvoltare morală, dar și de factori statici precum: factori asociați climatului familial, factori asociați mediului școlar și factori asociați comunității. Ipoteza generală a permis avansarea următoarelor ipoteze operaționale:

Ipoteza 1. Presupunem că adolescenții delincvenți prezintă o personalitate structurată dizarmonic asemănătoare prototipului de psihopat infrațional în raport cu adolescenții non-delincvenți; **Ipoteza 2.** Presupunem că adolescenții delincvenți raportează un profil de personalitate distinct față de cei non-delincvenți; **Ipoteza 3.** Presupunem că adolescenții delincvenți raportează un profil mai accentuat clinic în ceea ce privește tulburările psihopatologice în comparație cu adolescenții non-delincvenți, mai ales pe scalele de externalizare (tb. de conduită, dependența de substanțe, predispoziția spre violență, probleme școlare); **Ipoteza 4.** Presupunem că adolescenții delincvenți folosesc strategii de coping diferite de cei non-delincvenți; **Ipoteza 5.** Presupunem că adolescenții delincvenți prezintă un nivel de dezvoltare morală semnificativ mai redus față de adolescenții fără pattern delinvent.

Variabilele experimentului constatativ sunt:

Variabila independentă: este reprezentată de delincvența juvenilă (cea specifică adolescenților);

Variabile dependente sunt: 1. nivelul de psihopatie infrațională; 2. trăsăturile de personalitate de tip Big Five; 3. nivelul de tulburări clinice de externalizare; 4. diferite strategii de coping cognitiv-emoțional dezadaptativ; 5. nivelul de dezvoltare morală.

Instrumente utilizate: PCL-R, Hare Psychopathy Checklist-Revised (Scala de psihopatie revizuită), Testul ABCD-M inventar de personalitate de tip BIG Five, Testul APS-SF Scala de evaluare a tulburărilor clinice din adolescență – forma scurtă, Testul CERQ Chestionarul de evaluare a copingului cognitiv-emoțional și modelul dezvoltării morale al lui Kohlberg.

Rezultatele cercetării experimentale a personalității adolescenților delincvenți:

Rezultate la testul PCL-R pentru determinarea nivelului de psihopatie infrațională. *Ipoteza operațională:* presupunem că adolescenții delincvenți prezintă o personalitate structurată dizarmonic mai asemănătoare cu prototipul de psihopatie infrațională în raport cu adolescenții non-delincvenți. Testul PCL-R indică nivelul de asemănare cu prototipul individului delinvent prin anumite trăsături ce sunt în concordanță cu criteriile din DSM IV cu privire la tulburarea de personalitate de tip antisocial. Am constatat din analiza datelor obținute că toți subiecții delincvenți prezintă o structură de personalitate în curs de structurare dizarmonică devenind, deja, de la vârsta adolescenței niște psihopați infraționali, iar foarte mulți dintre ei, circa 79,4%, prezentând un nivel ridicat de potrivire cu prototipul individului cu pattern deviant, antisocial. Intervalul de variație este la delincvenți cuprins între 42-72 puncte, iar la non-delincvenți acesta cuprinde valori aflate între 25-58. Aplicând testul Chi-Pătrat Pearson au fost identificate diferențe semnificative statistic între adolescenții delincvenți și cei non-delincvenți, respectiv între cele două distribuții ale nivelurilor de scor total, obținându-se un $\chi^2(4)=182,04$ și $p<0,05$, mărimea efectului fiind foarte ridicată V (Cramer)=0,900. În urma acestei analize putem să respingem ipoteza nulă conform căreia nu există

diferențe semnificative între delincvenți și non-delincvenți sub aspectul potrivirii cu prototipul Psihopatului Infracțional și confirmăm ipoteza alternativă. Într-adevăr, diferența dintre delincvenți și non-delincvenți din punctul de vedere al variabilei studiate există și este semnificativă. Aceste rezultate arată profunzimea dizarmoniei în structura personalității adolescenților delincvenți și necesitatea intervenției psihologice pentru ca acești tineri să se reabiliteze. Fără un program formativ viabil și un set de modele sociale intracomunitare consistente, acești tineri recidivează, urmând pe mai departe pattern-ul problematic deja format de psihopat infracțional.

Rezultatele la testul ABCD-M pentru determinarea factorilor de personalitate Big Five. *Ipoteza operațională:* între adolescenții delincvenți și cei non-delincvenți există diferențe semnificative în privința factorilor de personalitate Big Five. Pentru variația de scor a Extraversiei s-a observat, în cazul subiecților delincvenți, o medie a scorurilor de $MD = 55,04 \pm 7,548$ corespunzătoare nivelului mediu, dar mai ridicată decât media obținută de subiecții non-delincvenți $MnD = 54,10 \pm 6,372$, reprezentând tot nivelul mediu. Însă nivelul ridicat de extraversie este mai bine reprezentat ca pondere de adolescenții delincvenți în proporție de 60,8% , față de cei non-delincvenți de 31,5%. Diferența de tendință între grupul adolescenților delincvenți și cel al non-delincvenților este semnificativă statistic. Folosind testul Chi-Pătrat Pearson obținem $\chi^2(2) = 20,288$ și $p < 0,05$. Mărimea efectului observat este scăzută, conform valorii V (Cramer) = 0,311. Această analiză ne permite să demonstrăm faptul că extraversiunea nu poate fi considerat factor de vulnerabilitate în apariția delincvenței la adolescenți.

Pentru variația de scor a Maturității s-a observat, în cazul subiecților delincvenți, o tendință medie a scorurilor T mai scăzută $MD = 36,68 \pm 5,80$ care corespunde nivelului scăzut, în raport cu tendința medie în scor T a subiecților non-delincvenți $MnD = 51,06 \pm 7,746$ care indică nivelul mediu de maturitate. Și ca pondere nivelul ridicat de maturitate este mai bine reprezentat la adolescenții non-delincvenți în proporție de 22,2%. Adolescenții delincvenți nu au atins nivelul ridicat de maturitate, 96,1% se situează la nivel scăzut. Analiza comparativă de asociere neparametrică Chi-Pătrat Pearson indică un $\chi^2(2) = 125,710$ și $p < 0,05$. Mărimea efectului calculată este foarte ridicată, conform valorii V (Cramer) = 0,774. Aceste diferențe statistice ne permit să afirmăm că adolescenții delincvenți sunt mai puțin maturi decât cei non-delincvenți. Așa se explică faptul că cei cu pattern problematic au tendințe mai accentuate spre infantilism, devenind deseori mai imaturi afectiv, mai centrați pe sine, mai revendicativi și mult mai instabili în relațiile afective în raport cu adolescenții non-delincvenți. Ei se caracterizează prin mai mult orgoliu și reactivitate, nefăcând față echilibrat dinamicii relațiilor existențiale în care sunt implicați. O astfel de condiție infantilă a eului la adolescenții delincvenți, în fața sarcinii de relaționare socială aduce deseori la suprafață capacitatea scăzută

de a gestiona adaptativ și echilibrat relația cu celălalt, precum și emoționalitatea negativă asociată egocentrismului afectiv specific acestor tineri cu pattern deviant.

Pentru variația de scor a Agreabilității s-a observat, în cazul subiecților delicvenți, o tendință medie a scorurilor mai scăzută $MD=35,82\pm 8,157$ (nivel scăzut) decât tendința corespunzătoare subiecților non-delicvenți $MnD=50,53\pm 7,845$. Și ca pondere majoritatea adolescenților delincvenți 88,2% se situează la nivel scăzut în comparație cu doar 27,8% din non-delicvenți. Nici un subiect cu pattern delinvent nu atinge nivelul ridicat de agreabilitate. Analiza comparativă de asociere neparametrică Chi-Pătrat Pearson indică un $\chi^2(2)= 82,764$ și $p<0,05$. Mărimea efectului este foarte ridicată, conform valorii V (Cramer)=0,628. Identificăm astfel, prin această diferență semnificativă statistică că adolescenții delincvenți sunt diferiți de cei non-delicvenți prin faptul că în anumite situații tind către un comportament mai egoist și antagonist, caracterizat print-o capacitate afectivă mai scăzută de înțelegere pentru ceilalți.

Pentru variația de scor a Conștiinciozității s-a observat, în cazul subiecților delicvenți, o tendință medie a scorurilor $MD=41,45\pm 5,293$, corespunzătoare nivelului scăzut mai mică decât tendința mediei subiecților non-delicvenți $MnD=51,35 \pm 8,657$, care indică nivelul mediu. Și ca pondere nivelul ridicat al acestui factor este atins doar de 19,5% din adolescenții non-delicvenți. Adolescenții delincvenți nu au atins nivelul ridicat de conștiinciozitate, 78,4% se situează la nivel scăzut. Analiza comparativă de asociere neparametrică Chi-Pătrat Pearson indică un $\chi^2(2)= 79,646$ și $p<0,05$. Mărimea efectului observat este foarte ridicată, conform valorii V (Cramer)=0,616. Prin această diferență statistică explicăm capacitatea scăzută de simț moral pe care o au adolescenții delincvenți în raport cu cei non-delicvenți.

Pentru variația de scor la Autoactualizare s-a constatat, în cazul subiecților delicvenți, o tendință medie a scorurilor $MD=36,71\pm 7,020$, corespunzătoare nivelului scăzut mai mică în comparație cu tendința mediei subiecților non-delicvenți $MnD=49,44\pm 6,323$, care indică nivelul mediu. Și ca pondere nivelul ridicat al acestui factor este atins doar de 14,8% din adolescenții non-delicvenți. Adolescenții delincvenți nu au atins nivelul ridicat de autoactualizare, 96,1% se situează la nivel scăzut. Analiza comparativă de asociere neparametrică Chi-Pătrat Pearson indică un $\chi^2(2)= 110,174$ și $p<0,05$. Mărimea efectului este foarte ridicată, conform valorii V (Cramer)=0,724. Prin această diferență statistică putem explica comportamentul adolescenților delincvenți care tinde spre stagnare în raport cu cel al adolescenților non-delicvenți. Acești tineri își trăiesc viața prin trebuințele temporare care satisfăcute oferă o sațietate imediată urmând a reveni ciclic la același nivel de manifestare, mai rudimentar și necultural; aceste persoane se lasă deseori „purtate de valul” trebuințelor și motivațiilor imediate. Ei construiesc mai greu și sunt mai defensivi în fața vieții, devenind dominați, de multe ori de dorințe egocentrice și de forme de manifestare a acestor dorințe care tind spre primitivism, fiind mai puțin umanizate.

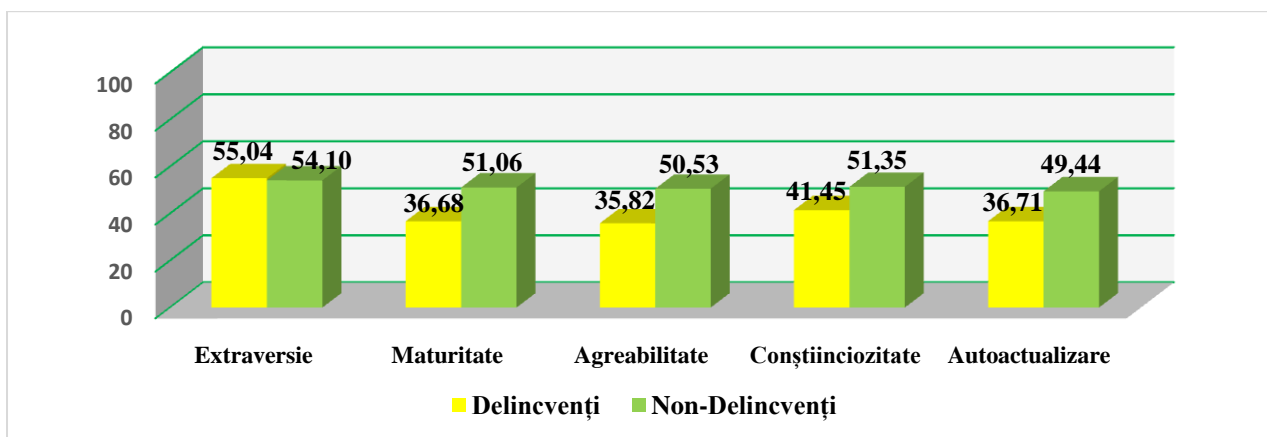

Fig. 1. Rezultate medii la testul ABCD-M

Analizând datele obținute la testul ABCD-M prin aplicarea testului de corelație neparametrică Spearman și prototipul psihopatului infracțional din PCL-R constatăm corelații pozitive la anumiți subfactori de personalitate din Extraversie precum: Activismul ($r=0,270$, $p<0,001$); Optimismul ($r=0,261$, $p<0,001$) și Abilitățile Interpersonale ($r=0,230$, $p<0,001$) și multe corelații negative la majoritatea factorilor de personalitate: la Maturitate $r=-0,640$, $p<0,001$ (cu fațetele Respect $r=-0,419$, $p<0,001$; Adaptare $r=-0,442$, $p<0,001$; Prietenie $r=-0,260$, $p<0,001$; Forța Inhibiției $r=-0,203$, $p<0,001$ și Forța Eului $r=-0,488$, $p<0,001$) la Agreabilitate $r=0,603$, $p<0,001$ (cu fațetele: Altruism $r=-0,262$, $p<0,001$; Romantism $r=-0,302$, $p<0,001$; Căldură Afectivă $r=-0,292$, $p<0,001$; Empatie $r=-0,511$, $p<0,001$; Onestitate $r=-0,301$, $p<0,001$), la Conștiinciozitate $r=-0,510$, $p<0,01$ (cu fațetele; Spirit de Perfecțiune $r=-0,350$, $p<0,001$; Raționalitate $r=-0,350$, $p<0,001$ și Planificare $r=-0,321$, $p<0,0001$) și la Autoactualizare $r=-0,598$, $p<0,001$ (cu fațetele: Aprofundare $r=-0,310$, $p<0,001$; Toleranță $r=-0,252$, $p<0,001$; Rafinare $r=0,477$, $p<0,001$; Independență $r=-0,305$, $p<0,001$ și Creativitate $r=-0,312$, $p<0,001$).

Rezultate prezentate ne permit să afirmăm, în contextul acestei lucrări, că un nivel scăzut de Maturitate (cu toate componentele) și de Autoactualizare (cu toate fațetele sale), precum și o parte din subfactorii Conștiinciozității și Agreabilității de nivel scăzut, devin factori de vulnerabilitate dinamici, în prezența cărora crește probabilitatea apariției comportamentului delinvent la adolescenți. Analiza statistică ne-a permis să demonstrăm că extraversiunea nu poate fi considerată factor de vulnerabilitate în apariția delincvenței la adolescenți.

Rezultatele la testul APS-SF de evaluare a profilului clinic. *Ipoteza operațională:* între adolescenții delincvenți și cei non-delinvenți există diferențe semnificative în privința profilului clinic. Se identifică prin calcule statistice medii mai mari și diferențe statistice semnificative în rezultatele obținute de adolescenții delincvenți la scalele de externalizare ale testului în comparație cu adolescenții non-delinvenți: la Tulburarea de Conduită CND, 84,4% din subiecții delincvenți obțin profil cu semnificație clinică, având o

medie MD=79,77 (CND $\chi^2(2)=56.584$ și $p<0,05$), la Dependența de substanțe (SUB) 47,1% din tinerii cu pattern problematic au profil clinic și MD=72,08 ($\chi^2(2)=21,437$ și $p<0,05$), la Probleme Școlare se înscriu 65,6% din subiecții lotului GD, cu o medie MD=67,00, (SUB $\chi^2(2)=25.182$ și $p<0,05$), la Tb. Opoziționism provocator (TOP) avem 49,0% cu nivel clinic și o medie MD=52,91 (TOP $\chi^2(2)=56.387$ și $p<0,05$), la Predispoziția către violență și furie (PVF) identificăm 83,3% din delincvenți cu profil clinic și MD=76,77 (PVF $\chi^2(2)=24.808$, $p<0,05$). La scalele care măsoară tulburări de internalizare: Concepția de Sine (CS), Anxietatea Generalizată (AG), Probleme Interpersonale (PI), Tulburarea Depresivă (TD), Stres Posttraumatic (SPT), Tulburare Alimentară (TA), Suicid (SUI) nu au fost identificate diferențe statistice semnificative: CS $\chi^2(2)=0,056$ și $p>0,05$, AG $\chi^2(2)=9,408$ și $p>0,05$, PI $\chi^2(2)=6,069$ și $p>0,05$, TD $\chi^2(2)=5,723$ și $p>0,05$, SPT $\chi^2(2)=3,193$ și $p>0,05$, SUI $\chi^2(2)=3,182$ și $p>0,05$, demonstrând faptul că aceste tulburări de internalizare nu pot fi considerate factori de vulnerabilitate în apariția delincvenței la adolescenți.

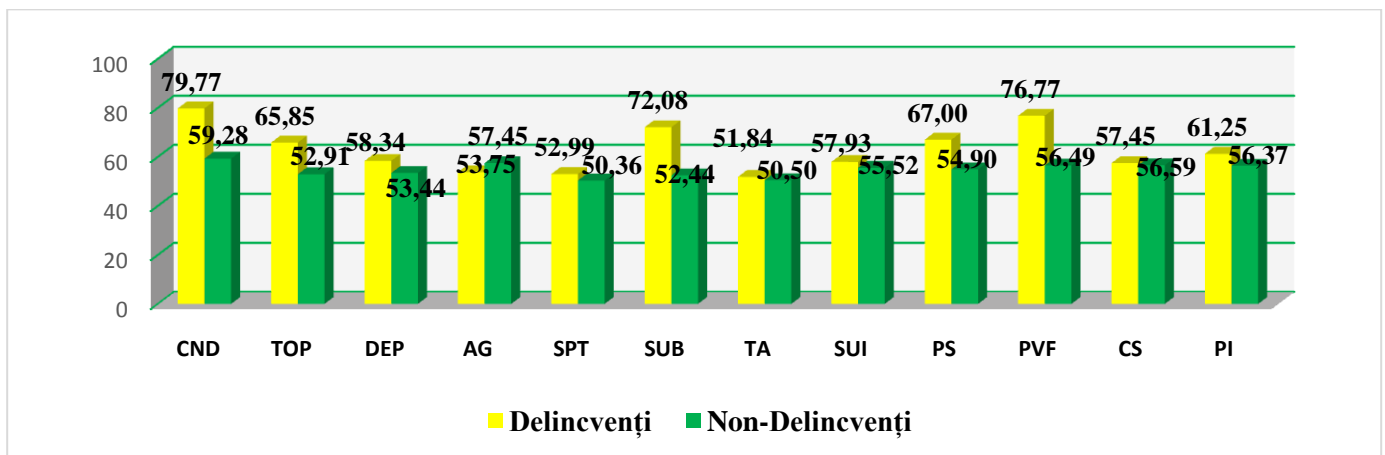

Fig. 2. Rezultate medii la testul APS-SF

Analizând corelațiile dintre datele obținute la testul APS-SF și prototipul psihopatului infracțional prin aplicarea testului de corelație neparametrică Spearman, constatăm corelații pozitive semnificative la tulburările de externalizare, tulburarea de conduită fiind sindromul întâlnit cel mai frecvent la psihopatul infracțional ($r=0,596$, $p<0,001$), urmată de predispoziția spre violență ($r=0,490$, $p<0,001$), de tulburarea opoziționismului provocator ($r=0,484$, $p<0,001$), de problemele școlare ($r=0,379$, $p<0,001$) și de dependența de substanțe ($r=0,279$, $p<0,001$). Aceste rezultate ne permit să afirmăm că tulburările de externalizare precum: tulburarea de conduită, predispoziția spre violență, tulburarea opoziționismului provocator, problemele școlare și dependența de substanțe, pot fi considerate factori de vulnerabilitate dinamici, în prezența cărora crește probabilitatea apariției comportamentului delincvent la adolescenți.

Rezultatele la testul CERQ de evaluare a strategiilor de coping cognitiv-emoțional utilizate. *Ipoteza operațională:* între adolescenții delincvenți și cei non-delincvenți există diferențe semnificative privind

utilizarea strategiilor de coping cognitiv-emoțional. Se identifică prin calcule statistice medii mai mari obținute de adolescenții delincvenți față de cei non-delincvenți la anumite strategii de coping dezadaptativ

Tabel 1. Rezultatele medii la testul CERQ

Dimensiuni CERQ	Tip de subiect	Medie	Abatere standard
Autoculpabilizare	GD	51,37	11,442
	GnD	61,66	11,922
Acceptare	GD	45,46	16,051
	GnD	58,76	16,343
Ruminare	GD	56,21	9,038
	GnD	57,13	12,538
Refocalizare pozitivă	GD	39,10	8,032
	GnD	48,07	14,291
Refocalizare pe planificare	GD	41,54	10,012
	GnD	51,09	14,770
Reevaluare pozitivă	GD	41,37	10,053
	GnD	50,61	15,586
Punere în perspectivă	GD	39,63	9,186
	GnD	48,12	13,097
Catastrofare	GD	40,85	9,855
	GnD	51,07	15,000
Culpabilizarea celorlalți	GD	65,63	10,946
	GnD	53,56	16,815

S-au obținut diferențe semnificative la următoarele stiluri de coping cognitiv-emoțional: la Autoculpabilizare ($\chi^2(2)=64,140$, $p<0,05$), Ruminare ($\chi^2(2)=64,140$, $p<0,05$), Refocalizare pozitivă ($\chi^2(2)=59,296$, $p<0,05$), Refocalizare pe planificare ($\chi^2(2)=21,120$, $p<0,05$), Reevaluare pozitivă ($\chi^2(2)=33,765$, $p<0,05$), Punerea în perspectivă ($\chi^2(2)=25,559$, $p<0,05$), Catastrofare ($\chi^2(2)=45,214$, $p<0,05$), Culpabilizarea celorlalți ($\chi^2(2)=32,249$, $p<0,05$). Analizând corelațiile dintre datele obținute la testul CERQ și prototipul psihopatului infracțional, prin aplicarea testului de corelație neparametrică Spearman se constată o corelație pozitivă semnificativă la coping-ul de tip „culpabilizarea celorlalți” întâlnit des ca mod de gândire la psihopatul infracțional ($r=0,300$, $p<0,001$), urmată de corelații negative la aproape toate celelalte strategii de coping. Astfel, cu cât este mai utilizat stilul de coping „Culpabilizarea Celorlalți” de către adolescentul delincvent, cu atât mai mult acesta se va apropia de prototipul psihopatului infracțional, neasumându-și responsabilitatea faptei, învinovățindu-i pe ceilalți de nerealizările sale, neavând capacitatea de a aprecia critic consecințele delictului. Aceste rezultate ne permit să afirmăm că folosirea frecventă a „Culpabilizării Celorlalți” ca mecanism de coping, poate fi considerat factor de vulnerabilitate dinamic și contribuie la creșterea probabilitatea apariției comportamentului delincvent la adolescenți.

Rezultatele la testul Kohlberg de identificare a nivelului de dezvoltare morală. *Ipoteza operațională:* între adolescenții delincvenți și cei non-delincvenți există diferențe semnificative în privința nivelului de dezvoltare morală. Analiza datelor obținute la test ne permit să constatăm că un procent

semnificativ 90,2% din adolescenții delincvenți au o dezvoltare morală de nivel preconvențional, spre deosebire de 38,9% din adolescenții non-delincvenți care se află la același nivel de dezvoltare morală. Analiza comparativă de asociere neparametrică Chi-Pătrat Pearson indică un $\chi^2(2) = 60,249$ și $p < 0,05$. Mărimea efectului observat este ridicată, conform valorii V (Cramer)=0,536. Prin această diferență statistică confirmăm nivelul scăzut de dezvoltare morală pe care îl au adolescenții delincvenți în raport cu cei non-delincvenți, explicând astfel judecata morală egocentrică a acestora care-și urmăresc doar propriile interese, bazându-se pe consecințele propriilor comportamente, iar orientarea făcându-se numai în funcție de recompensă.

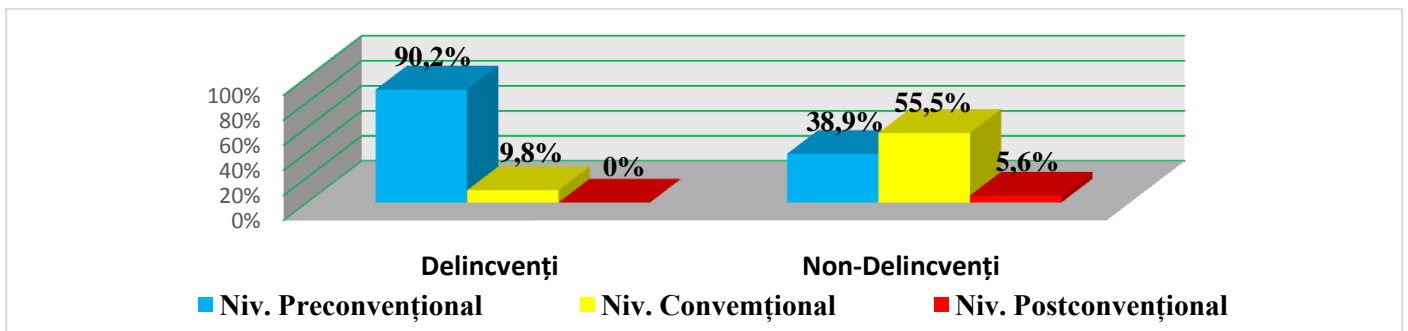

Fig. 3. Distribuția subiecților în funcție de variabila - nivel de dezvoltare morală

În Capitolul III „Elaborarea și valorificarea programului de intervenție psihologică duală la adolescenții delincvenți” sunt expuse strategii și principii ce stau la baza ameliorării diferiților factori de vulnerabilitate dinamici, necesari elaborării programului dual complex de intervenție psihologică. **Scopul experimentului formativ** a fost diminuarea potențialului delincvent al adolescenților prin activarea resurselor personale și dezvoltarea abilităților de gestionare emoțională și comportamentală. **Obiectivele generale** avute în vedere au fost: (1). Elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihologică duală pentru adolescenții delincvenți. (2). Evaluarea efectelor programului de intervenție psihologică duală administrat. (3). Delimitarea concluziilor generale și elaborarea recomandărilor pentru specialiști.

Obiectivele specifice cercetării formative au avut în vedere: ridicarea gradului de maturitate emoțională prin creșterea capacității de autocontrol și managementul furiei, al conștiințiozității prin mărirea controlului voluntar, al agreabilității prin scăderea afectivității negative, al autoactualizării prin creșterea empatiei, precum și diminuarea nivelului tulburărilor de externalizare specifice adolescenților delincvenți, scăderea profilului de psihopatie infracțională, ameliorarea strategiilor de coping dezadaptativ prin creșterea nivelului de responsabilitate prin asumarea faptelor și a consecințelor sale negative și dezvoltarea judecății morale.

Variabila independentă este programul de intervenție psihologică duală la care adolescenții au participat. Am presupus că programul de intervenție psihologică poate modifica anumiți factori implicați în delincvența juvenilă. **Variabile dependente** au fost: (1). nivelul de psihopatie infrațională; (2); trăsăturile de personalitate de tip Big Five (maturitatea, agreabilitatea, conștiinciozitatea și autoactualizarea); (3). nivelul de tulburări clinice de externalizare; (4). diferite strategii de coping cognitiv-emoțional; (5). nivelul de dezvoltare morală;

Ipooteza experimentului formativ o reprezintă presupunerea că prin intervenții psihologice special organizate este posibilă o diminuare a potențialului delincvent al adolescenților.

Cercetarea formativă a fost realizată cu participarea a 24 de adolescenți delincvenți dintre care 16 de gen masculin și 8 de gen feminin împărțiți în două loturi: *Grupul experimental (GE)* format din 12 subiecți (8 băieți și 4 fete) și *Grupul de control (GC)*, format tot din 12 subiecți, comparabil din punct de vedere statistic cu primul (vârstă, gen, nivel de delincvență). Membrii grupului experimental GE au participat la mai multe tipuri de programe de intervenție psihologică: familială, individuală și de grup, pe o perioadă de aproximativ 10 luni, iar adolescenții din grupul de control nu au participat la programul de intervenție psihologică duală. Criteriile de selecție pentru participarea la grupul de intervenție psihologică au fost cele ale apartenenței la categoria adolescent delincvent, precum și criteriul recidivist sau non-recidivist.

Cercetările actuale F. Pettermann și U. Petermann [27] indică faptul că tulburarea comportamentală a unui copil, implicit devianța este condiționată de mediul în care trăiește, în special de familie. Abordarea duală este metoda prin care pe de o parte adolescentul delincvent este abordat ca individualitate și pe de altă parte este abordat împreună cu familia în ansamblu. Folosind aceste principii și realizând o analiză complexă a potențialului delincvent al adolescentului obținem o mai bună imagine asupra problematicii, facilitând dezvoltarea noilor comportamente și reducerea treptată a potențialului delincvent în cadrul exercițiilor realizate cu adolescentul și cu părinții acestuia. Această metodă include ședințe cu întreaga familie, ședințe individuale și de grup.

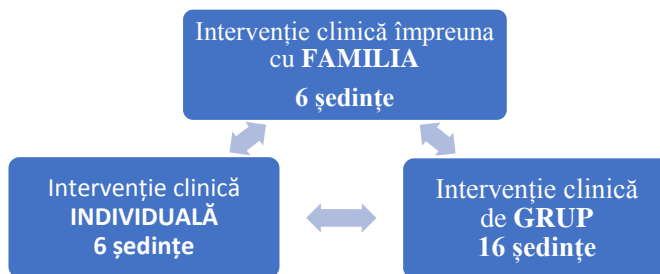

Fig. 4. Abordarea duală a intervenției psihologice la adolescenții delincvenți

În scopul evaluării eficienței și utilității programului de intervenție psihologică duală în vederea diminuării potențialului delincent la adolescenți, am administrat tot testele: PCL-R Hare Psychopathy Checklist-Revised (Scala de psihopatie revizuită), ABCD-M Chestionarul Big Five Minulescu, APS-SF Scala de evaluare a tulburărilor clinice din adolescent – forma scurtă, CERQ Chestionarul de evaluare a copingului cognitiv-emoțional, Modelul Kohlberg de evaluare a stadiilor de dezvoltare morală. În vederea demonstrării omogenității grupurilor experimental și de control formate în baza rezultatelor experimentului de constatare am administrat testul U Mann-Whitney. Nu au fost identificate diferențe semnificative statistic între cele două grupuri. Programul formativ își dovedește eficiența prin realizarea a trei comparații statistice: grup experimental în test/retest; grup experimental/grup de control în retest și grup de control în test/retest.

Testul PCL-R.

Analiza statistică a datelor GE test-retest obținute de adolescenții din grupul experimental la testul PCL-R prin utilizarea testului Wilcoxon, a evidențiat o scădere semnificativă statistic a asemănării acestora cu prototipul psihopatului delincent. Se identifică schimbări semnificative statistic la Factorul F1 Afectiv-Interpersonal (pe itemii: Superficialitate, Sentiment Grandios al Propriei Valori, Minciună de tip Patologic, Manipulare, Lipsa Remușcărilor și a Vinovăției, Afecte Superficiale și Lipsa Empatiei) obținându-se $M1=69,75$; $M2=61,08$; $z=-3,063$; $p<0,05$, dar și la Factorul F2 - Devianța Socială (prin scăderea valorii rezultatelor pe itemii: Înclinație spre Plictiseală, Stilul de viață Parazitic, Lipsa unor Scopuri Realiste pe termen lung, Impulsivitate și Control Comportamental) obținându-se $M1=57,92$; $M2=51,75$; $z=-3,076$; $p<0,05$. Aceste schimbări se remarcă și per ansamblu prin schimbările obținute la Factorul Total FT cu $M1=63,25$; $M2=56,33$; $z=-3,552$ și $p<0,05$.

Aplicând testul U Mann-Whitney am obținut diferențe statistic semnificative între rezultatele obținute la etapa retest de subiecții din grupul de control și cel experimental la toate scalele testului PCL-R: Interpersonal/Afectiv ($M1=69,75$; $M2=61,08$; $U=125,000$; $p<0,05$); Devianță Socială ($M1=57,92$; $M2=51,75$; $U=121,500$; $p<0,05$) și Factorul Total ($M1=63,25$; $M2=56,33$; $U=126,000$; $p<0,05$).

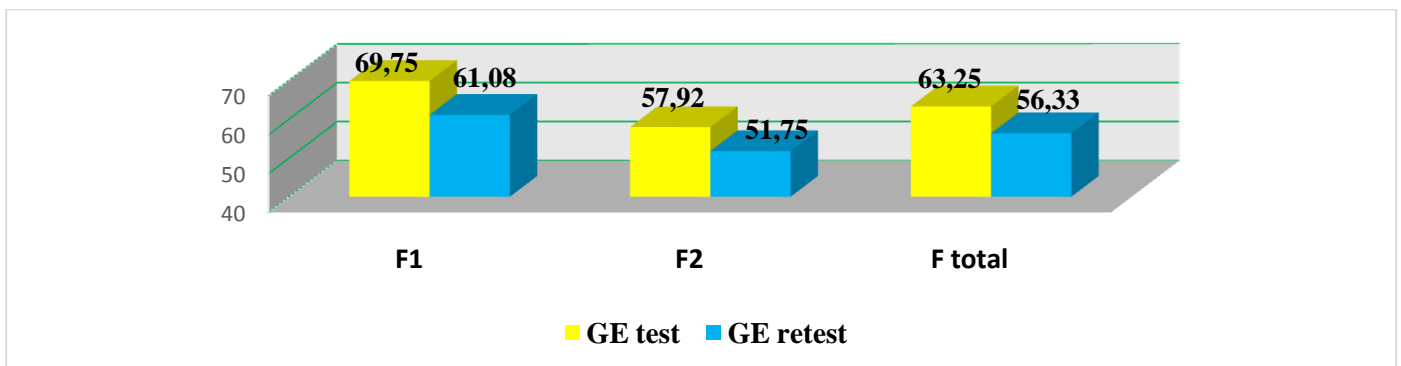

Fig.5. Valorile medii la testul PCL-R, grup experimental, test-retest

Se remarcă schimbări ce privesc profilul psihopatului infracțional, aplicând testul U Mann-Whitney la rezultatele obținute de grupul de control și cel experimental la faza retest pe toți factorii. S-au identificat la scalele PCL-R diferențe semnificative statistic la: nivelul Factorului Interpersonal/Afectiv ($M_1=69,75$; $M_2=61,08$; $U=125,000$; $p<0,05$), la nivelul Factorului Devianță Socială ($M_1=57,92$; $M_2=51,75$; $U=121,500$; $p<0,05$) și la nivelul Factorului Total ($M_1=54,33$; $M_2=45,67$; $U=126,000$; $p<0,05$).

La GC nu au fost constatate diferențe statistic semnificate în rezultate la faza test/retest.

La testul ABCD-M: în urma implementării programului de formare, în postintervenție, am obținut rezultate care confirmă ameliorarea potențialului delincvent la subiecții din grupul experimental la nivelul următorilor factori:

La nivelul factorului Extraversie, prin utilizarea testului Wilcoxon nu au fost stabilite diferențe statistic semnificative la subiecții GE test/retest E ($z=-2,590$; $p>0,05$). Pe subfactori au fost constatate diferențe semnificative statistic doar la E1 Activism ($z=-2,203$; $p<0,05$) și la E2 Optimism ($z=-2,652$, $p<0,05$). Programul formativ nu s-a axat pe modificarea factorului extraversie și componentele sale, deoarece acesta nu s-a dovedit a fi factor de vulnerabilitate în apariția delincvenței juvenile, așa cum am arătat în experimentul constatativ. Această lipsă a diferențelor semnificative statistic este în acord cu obiectivele propuse în experimentul formativ și anume acela de ameliorare doar a factorilor de risc și vulnerabilitate care contribuie la probabilitatea apariției delincvenței juvenile.

La factorul Maturitate, se identifică diferențe statistic semnificative în rezultatele obținute la faza test și retest în cazul adolescenților din GE atât pentru factorul mare M ($z=-3,088$; $p<0,05$), cât și pentru subfactorii săi: M1 Respect ($z=-2,937$; $p<0,05$), M2 Adaptare ($z=-2,949$; $p<0,05$), M3 Prietenie ($z=-3,074$; $p<0,05$), M4 Forța Inhibiției ($z=-3,086$; $p<0,05$) și M5 Forța Eului ($z=-3,070$; $p<0,05$). Astfel în urma participării la programul formativ, acești tineri cu pattern deviant vor raporta mai mult respect față de oameni și societate, deprinzând un control mai bun al reacțiilor, al impulsurilor și emoțiilor negative, putând coopera mai destinși, fără să raporteze totul la propria persoană. Sunt mai stabili pentru a face față schimbării, adversității, contradicției într-o manieră mai calmă prin care se pot dezvolta relații de prietenie și deschidere cu ceilalți.

La nivelul Factorului Agreabilitate au fost obținute diferențe statistic semnificative la toate nivele pentru subiecții din GE test/retest: la factorul A ($z=-3,063$; $p<0,05$), dar și la subfactorii: A1 Altruism ($z=-3,068$; $p<0,05$), A2 Romantism ($z=-3,070$; $p<0,05$), A3 Căldura Afectivă ($z=-3,063$; $p<0,05$), A4 Empatie ($z=-3,064$; $p<0,05$) și A5 Onestitate ($z=-2,941$; $p<0,05$). Astfel, acești adolescenți raportează o mai mare disponibilitate afectivă în relaționarea cu cei din jur și un comportament mai pro-social, mai deschis spre

dăruire de sine și ajutorare, devenind mai fideli în relații. Crește capacitatea de acomodare, flexibilitate și adaptare, având ca efect ușurința în negocierea de tip asertiv.

La Factorul Conștiinciozitate sunt diferențe statistic semnificative atât la factorul C ($z=-3,070$; $p<0,05$), cât și la nivelul subfactorilor: C1 Voință și Perseverență ($z=-2,633$; $p<0,05$), C2 Spirit de Perfecțiune ($z=-3,066$; $p<0,05$), C3 Raționalitate ($z=-3,072$; $p<0,05$), C4 Planificare ($z=-2,85$; $p<0,05$) și C5 Autodisciplină ($z=-2,938$; $p<0,05$). Creșterea nivelului Conștiinciozității se reflectă în faptul că acești adolescenți nu mai lasă totul „la întâmplare”, au o mai bună capacitate de a începe o sarcină și de a o duce la bun sfârșit în ciuda plictiselii sau a altor posibile distrageri ale atenției. Ei adoptă un stil care îi va conduce într-o anumită direcție pentru că încep să aprofundeze lucrurile, să depășească planul exterior devenind mai riguroși.

Pentru adolescenții din GE s-au obținut diferențe semnificative la faza test/retest la Factorul Autoactualizare, fapt care încă odată demonstrează eficiența programului formativ: Ac ($z=-3,065$; $p<0,05$). La subfactori rezultatele sunt următoarele: la Ac1 Aprofundare ($z=-3,072$; $p<0,05$), la Ac2 Toleranță ($z=-3,077$; $p<0,05$), la Ac3 Rafinare ($z=-2,936$; $p<0,05$), la Ac4 Independență ($z=-2,908$; $p<0,05$) și la Ac5 Creativitate ($z=-2,938$; $p<0,05$). Creșterea nivelului de Autoactualizare are ca efect o mai mare preocupare pentru evoluția personală atât în raport cu sinele propriu cât și cu mediul social, fiind mai precaut cu ceea ce este aparent, stagnant sau superficial.

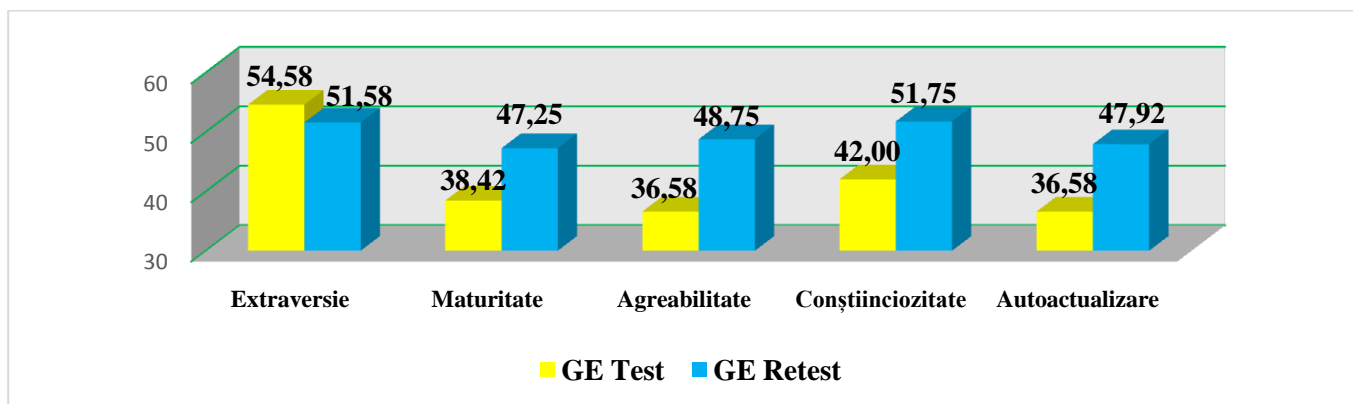

Fig.6. Valorile medii ale testului ABCD-M, grup experimental, test-retest

Este important să menționăm că aplicând testul U Mann-Whitney au fost obținute diferențe statistic semnificative în rezultatele obținute la etapa retest de subiecții din grupul de control și experimental la scalele: *Maturitate* ($U=8,500$; $p<0,05$) cu subfactorii: Romantism ($U=29.500$, $z<0,05$), Căldură afectivă ($U=27.000$, $p<0,05$), Onestitate ($U=27.500$, $p<0,05$), *Agreabilitate* ($U=9,500$; $p<0,05$) cu subfactorii: Romantism ($U=29.500$; $p<0,05$), Căldura Afectivă ($U=27.000$; $p<0,05$), Onestitate ($U=27.500$; $p<0,05$) *Conștiinciozitate* ($U=3,550$; $p<0,05$) cu subfactorii: Spirit de Perfecțiune ($U=21.500$; $p<0,05$), Raționalitate

($U=42.000$; $p>0,05$), Planificare ($U=25.000$; $p<0,05$), Autodisciplină ($U=39.500$; $p<0,05$) și Autoactualizare ($U=18,000$; $p<0,05$) cu subfactorii: Aprofundare ($U=35.500$; $p<0,05$), Rafinare ($U=44.000$; $p>0,05$), și Creativitate ($U=38.500$; $p<0,05$).

La nivelul GC s-a stabilit prin utilizarea testului Wilcoxon că nu sunt diferențe semnificative în faza de test/retest. Rezultatele obținute pe factori sunt: Extraversie ($z=-1.611$, $p>0,05$), Maturitate ($z=-2.947$, $p>0,05$) Agreabilitate ($z=-0.268$, $p>0,05$), Conștiinciozitate ($z=-2.969$, $p>0,05$) și Autoactualizare ($z=-3.068$, $p>0,05$). Prin aceste rezultate se demonstrează eficiența programului formativ elaborat și aplicat în această cercetare.

Testul APS-SF. Analiza statistică a datelor test-retest obținute de adolescenții din grupul experimental la testul APS-SF, prin utilizarea testului Wilcoxon, a evidențiat o scădere semnificativă statistic a tulburărilor de externalizare. Pe factori s-au înregistrat următoarele rezultate: la tulburarea de conduită CND ($z=-2,679$; $p<0,05$), la tulburarea de opoziționism provocator TOP ($z=-2,437$; $p<0,05$), la dependența de substanțe SUB ($z=-2,023$; $p<0,05$), la probleme școlare PS ($z=-2,807$; $p<0,05$), la predispoziția spre furie și violență PVF ($z=-2,023$; $p<0,05$).

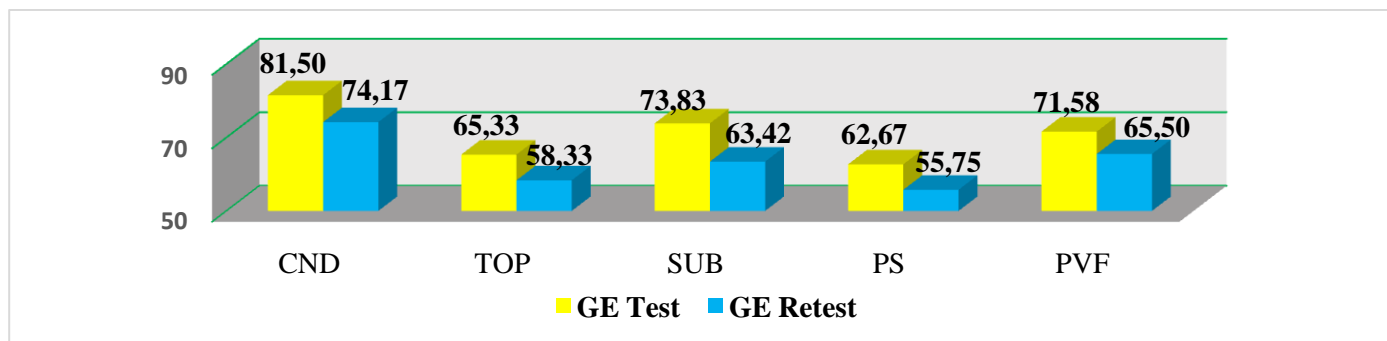

Fig.7. Valorile medii la testul APS-SF, grup experimental, test-retest

La nivelul tulburărilor de internalizare nu s-au obținut diferențe statistic semnificative în rezultate pentru GE test/retest având în vedere faptul că programul formativ nu a avut ca obiectiv special ameliorarea acestora: concepția despre sine CS ($z= -1,884$; $p>0,05$), probleme interpersonale PI ($z=-2,121$; $p>0,05$), tulburarea depresivă DEP ($z=-0,816$; $p>0,05$), anxietate generalizată AG ($z=-0,962$; $p>0,05$), stres posttraumatic SPT ($z=-1,807$; $p>0,05$), tulburare alimentara TA ($z=-0,586$; $p>0,05$), suicid SUI ($z=-0,557$; $p>0,05$).

Este important să menționăm că aplicând testul U Mann-Whitney au fost obținute diferențe statistic semnificative în rezultatele obținute la etapa retest de subiecții din grupul de control și experimental la scalele care măsoară tulburări de externalizare precum: tulburarea de conduită CND ($U=93,000$; $p<0,05$), tulburarea de opoziționism provocator TOP ($U=117,500$; $p<0,05$), dependența de substanțe SUB ($U=69,500$;

$p < 0,05$), probleme școlare PS ($U=120,000$; $p < 0,05$), predispoziția spre furie și violență PVF ($U=132,000$; $p < 0,05$). Nu s-au obținut diferențe semnificative la nivelul tulburărilor de internalizare: concepția despre sine CS ($U=69,500$; $p > 0,05$), probleme interpersonale PI ($U=92,000$; $p > 0,05$), tulburarea depresivă DEP ($U=55,000$; $p > 0,05$), anxietate generalizată AG ($U=74,000$; $p > 0,05$), la stres posttraumatic SPT ($U=68,500$; $p > 0,05$), tulburare alimentara TA ($U=94,000$; $p > 0,05$), suicid SUI ($U=69,000$; $p > 0,05$).

Comparația rezultatelor obținute de adolescenții delincvenți din grupul de control faza test/retest, prin aplicarea testului Wilcoxon nu a evidențiat diferențe statistice semnificative la nivelul tulburărilor de externalizare: tulburarea de conduită CND ($z=-0.108$; $p > 0,05$), tulburarea de opoziționism provocator TOP ($z=-0.508$; $p > 0,05$), dependența de substanțe SUB ($z=-1.826$; $p > 0,05$), probleme școlare PS ($z=-1.732$; $p < 0,05$), predispoziția spre furie și violență PVF ($z=-1.633$; $p > 0,05$). Aceste date confirmă încă odată eficiența programului formativ.

Testul CERQ. Analiza statistică a datelor test-retest obținute de adolescenții din grupul experimental la testul CERQ, prin utilizarea testului Wilcoxon, a evidențiat următoarele rezultate: Autoculpabilizare ($z=-1.983$; $p < 0,05$), Acceptare ($z=-1,886$; $p < 0,05$), Ruminare ($z=-1,232$; $p < 0,05$), Refocalizare Pozitivă ($z=-1,633$; $p > 0,05$), Refocalizare pe Planificare ($z=-1,069$; $p > 0,05$), Reevaluare Pozitivă ($z=-0,798$; $p > 0,05$), Punerea în Perspectivă ($z=-1,467$; $p > 0,05$), Catastrofare ($z=-0,136$; $p > 0,05$), Culpabilizarea Celorlalți ($z=-2,849$; $p < 0,05$).

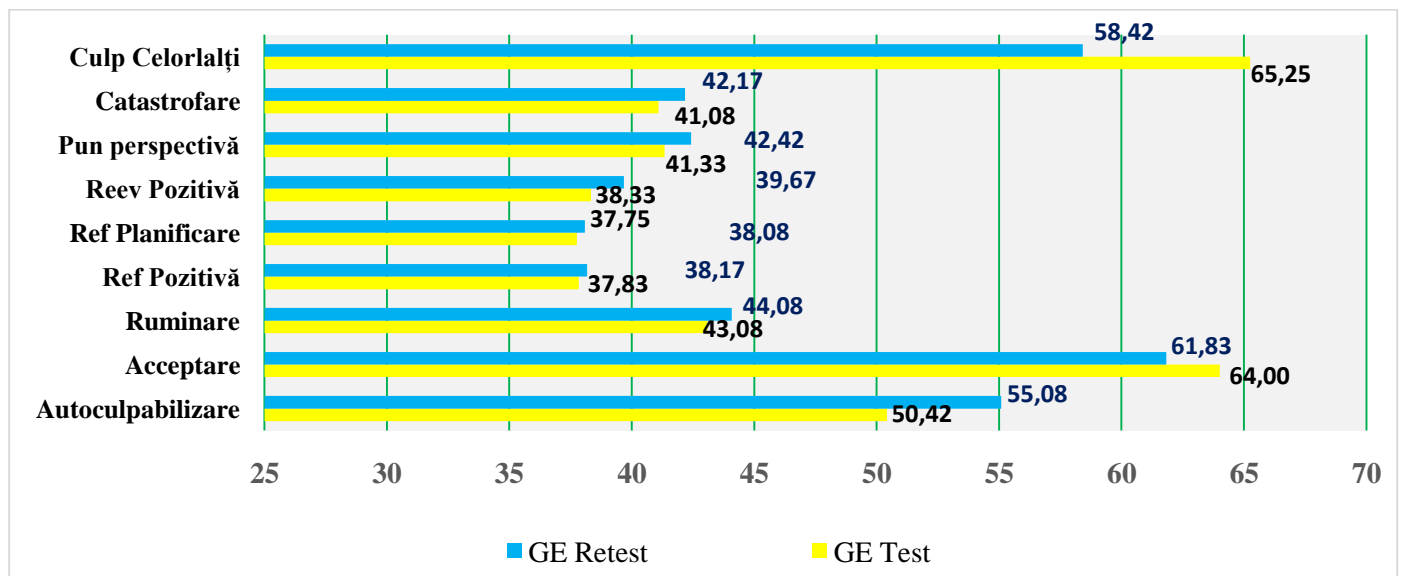

Fig.8. Valorile medii la testul CERQ, grup experimental, test-retest

Aplicând testul U Mann-Whitney au fost obținute următoarele rezultatele la etapa retest de subiecții din grupul de control și experimental: la Autoculpabilizare ($U=100,500$; $p < 0,05$), la Acceptare ($U=117.500$; $p < 0,05$), la Ruminare ($U=82.000$; $p > 0,05$), la Refocalizare Pozitivă ($U=83.500$; $p > 0,05$), la Refocalizare pe

Planificare ($U=73.000$; $p>0,05$), la Reevaluare Pozitivă ($U=93.000$; $p>0,05$), la Punerea în Perspectivă ($U=46.500$; $p>0,05$), la Catastrofare ($U=63,500$; $p>0,05$), iar la Culpabilizarea Celorlalți ($U=109.500$; $p<0,05$).

Comparația rezultatelor obținute de adolescenții delincvenți din grupul de control la faza test/retest nu a evidențiat diferențe statistic semnificative: Autoculpabilizare ($z=-0.214$; $p>0,05$), Acceptare ($z=-1.732$; $p<0,05$), Ruminare ($z=-1.155$; $p>0,05$), Refocalizare Pozitivă ($z=-0.966$; $p>0,05$), Refocalizare pe Planificare ($z=-1,604$; $p>0,05$), Reevaluare Pozitivă ($z=-1.848$; $p>0,05$), Punerea în Perspectivă ($z=-1,291$; $p>0,05$), Catastrofare ($z=-1.994$; $p>0,05$), Culpabilizarea Celorlalți ($z=-0.586$; $p>0,05$), întărind semnificația eficienței programului formativ.

Printre cele mai importante schimbări intervenite după aplicarea programului de intervenție psihologică duală se numără creșterea nivelului de autoculpabilizare și scăderea nivelului de culpabilizare a celorlalți având ca efect mărirea responsabilității față de fapta penală și anticiparea consecințelor la acești adolescenți delincvenți din lotul experimental. La creșterea gradului de responsabilitate prin asumarea sentimentului de vină, contribuie și modificarea coping-ului prin ruminare.

Testul lui Kohlberg. Înainte de intervenție 95,8% (23 de cazuri) dintre participanții la experimentul formativ se aflau la nivelul preconvențional de dezvoltare morală și doar 4,2% (1 caz) atingeau nivelul convențional. Dintre aceștia la nivelul grupului experimental erau 11 subiecți cu dezvoltare morală preconvențională și unul cu moralitate convențională, iar la nivelul grupului de control test toți adolescenții aveau un nivel de dezvoltare morală preconvențională. Grupurile au avut o structură omogenă, pentru că nu s-au evidențiat diferențe semnificative statistic între cele două loturi. Aplicând Testul Pearson χ^2 am obținut $\chi^2(1)=1,043$ și $p > 0,05$.

Fig. 9. Scoruri comparative ale dezvoltării morale - Kohlberg, grup GE test / GC test.

După aplicarea programului formativ s-au obținut pentru GE doar șapte cazuri cu nivel de dezvoltare morală preconvențională și cinci cazuri cu nivel de moralitate convențională, spre deosebire de cei din grupul de control retest la care unsprezece adolescenți se mențin cu o dezvoltare morală preconvențională și doar un caz de moralitate convențională.

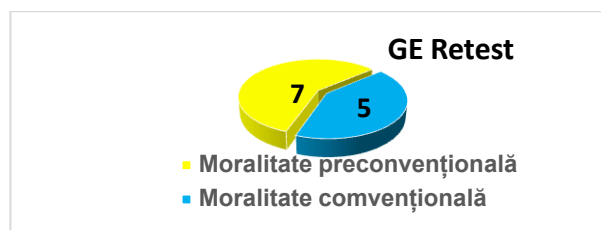
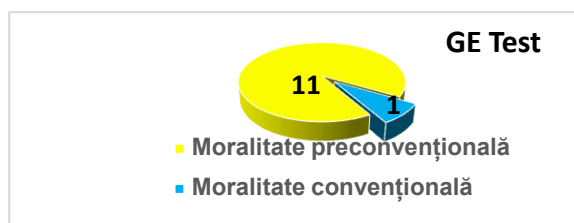

Fig. 10. Valorile obținute la testul Kolberg, grup experimental, test-retest

Aplicând Testul de contingență Pearson $\chi^2(1) = 2,274$ și $p < 0,05$ identificându-se diferențe semnificative. Aceste diferențe semnificative statistic între datele analizate demonstrează eficiența programului de intervenție psihologică duală având ca obiectiv ameliorarea stadiului moralității la adolescenții delincvenți.

CONCLUZIILE GENERALE ȘI RECOMANDĂRILE sintetizează rezultatele finale ale cercetării și oferă recomandări ce ar putea contribui la ameliorarea diferiților factori de vulnerabilitate dinamici, identificați pe parcursul cercetării, ce cresc probabilitatea apariției comportamentului delincvent la adolescenți. Prin rezultatele obținute în această cercetare a fost soluționată problema științifică actuală de importanță majoră în domeniu cu privire la identificarea factorilor individuali de risc și vulnerabilitate în apariția delincvenței juvenile, precum și elaborarea și implementarea unui program formativ de ameliorare a potențialului delincvent la adolescenți.

Analiza rezultatelor teoretice și experimentale ne permite să formulăm următoarele concluzii:

1. Delincvența juvenilă este o problemă acută a perioadei actuale, implicând un număr din ce în ce mai mare de adolescenți, având consecințe multiple și profunde asupra dezvoltării psihice a acestora, în cazul în care nu este identificată și ameliorată la timp.

2. S-a evidențiat faptul că apariția delincvenței juvenile este favorizată de o serie de factori intrafamiliali: medii defavorizate, sărăcia, alcoolismul, consumul de droguri, climatul familial intens conflictual sau violent și prezența modelului delincvent în familia de apartenență și de factori educaționali precum abandonul școlar și nivelul scăzut de instruire.

3. Modelul de delincvență este întâlnit la părinții adolescenților cu pattern problematic din lotul investigat, părinții fiind în multe cazuri absenți din familie, pentru că sunt arestați la prima faptă sau recidiviști.

4. În urma evaluării a fost identificat la adolescenții delincvenți un profil de psihopatie infracțională și o serie de tulburări de externalizare precum: Tulburarea de conduită, Tulburarea de opoziționism Provocator, Predispoziția spre furie și violența, Dependența de alcool și droguri și diverse Probleme școlare.

5. Strategiile de coping utilizate frecvent de adolescenții delincvenți sunt: Culpabilizarea Celorlalți, Acceptarea și Autoculpabilizarea. Neasumarea potrivită a responsabilității generează o detașare puternică față de consecințele negative ale faptelor penale și o lipsă de afectivitate față de victime, având consecințe inclusiv asupra relaționării cu adulții sau convârșnicii.

6. Maturitatea, Agreabilitatea, Conștiinciozitatea, Autoactualizarea și Moralitatea scăzută sunt principalii factori de personalitate care contribuie la apariția delincvenței la adolescenți.

7. Rezultatele experimentului formativ și de control arată că intervenția psihologică privind ameliorarea potențialului delincvent trebuie să fie de tip dual și include atât adolescenții, cât și pe părinții acestora. Pentru copii, aceasta presupune o serie de obiective: managementul furiei, psiho-educația, managementul emoțiilor, cognițiilor și comportamentului și îmbunătățirea relaționării sociale. Obiectivele consilierii părinților sunt: dezvoltarea abilităților parentale, psiho-educația, analiza și integrarea propriei istorii de delincvență, sistemul de pedepse și recompense în familie, stabilirea unor roluri și a limitelor clare, îmbunătățirea relaționării, echilibrarea modelului educațional. Datele obținute în urma aplicării programului formativ demonstrează eficacitatea modelului dual privind ameliorarea potențialului delincvent în rândul adolescenților.

Recomandările pentru implementare sunt: 1). Procedura de evaluare a potențialului delincvent la adolescenți poate fi implementată în cadrul Comisiilor Medico-legale Psihiatrice din cadrul Institutelor de Medicină Legală în evaluarea consimțământului cu privire la fapta penală, iar programul de intervenție psihologică duală poate fi implementat în centrele de detenție pentru minori; 2). Informațiile teoretice și practice incluse în această cercetare pot constitui fundamentul unui ghid de bune practici pentru profesioniștii care lucrează în domeniul delincvenței juvenile; 3). Materialele prezentate în lucrare pot fi utilizate în predarea cursurilor universitare, masterale sau de specializare și formare profesională continuă pentru psihologi, psihoterapeuți, asistenți sociali preocupați de domeniul studiat.

Sugestii privind cercetările viitoare: lucrarea de față îți propune să deschidă orizonturi noi în cercetarea din domeniul delincvenței juvenile, cum ar fi:

- (1). Investigarea pattern-urilor problematice și a modului de intervenție psihologică în cazul preadolescenților;
- (2). investigarea aprofundată a adolescenților delincvenți, evaluarea și psihoterapia acestora;
- (3). cercetarea consecințelor pe termen lung a delincvenței juvenile;
- (4). identificarea unor posibilități de prevenție a fenomenului delincvenței juvenile.

BIBLIOGRAFIE

1. BAN, E. *Problemele sociale în România și delincvența juvenilă*. București: Editura Pro Universitaria, 2013. 14-15 p. ISBN 978-606-647-736-9.
2. BANCIU, D. *Introducere în sociologia delincvenței juvenile. Adolescența între normalitate și devianță*. București: Medicală, 1990. 38-54. ISBN: 973-39-0112-1.
3. BALAJ, A. (coord). *Scala de evaluare a tulburărilor din adolescență – forma scurtă APS-SF*, Cluj-Napoca: ASCR, 2012, p.17-21, ISBN:978-606-8244-47-1.
4. BOUDON, R.(coord). *Tratat de sociologie*. București: Humanitas, 1999 .439-452 p. ISBN: 973-28-0759
5. DAFINOIU, I. *Personalitatea. Metode de abordare clinică*. Observația și interviul. Iași: Polirom, 2002. 3-7 p. ISBN: 973-683-885-4.
6. DĂNILEȚ, C. *Statistici 2011-2015: Delincvența juvenilă și minorii victime*. 2016, <http://www.contributors.ro/administratie/justitieordine-publica/statistici-2011-2015-ep-1-delincvența-juvenila> (vizitat 19.02.2017).
7. DINCĂ, M. *Adolescenții într-o societate în schimbare*. București: Paideea, 2004. 98-102 p. ISBN: 978-973-595-967-8.
8. DRAGOMIRESCU, V. *Psihosociologia comportamentului deviant*. București: Ed.Științifică și Enciclopedică, 1976. 124-125 p.
9. DURNESCU, I., POPA, C. *Alternative la trimiterea în judecată a minorilor în România*, București, 2018. 61 p. ISBN 978-973-0-28270-2FROMM, E. *Anatomia distructivității umane*. București: Editura Trei, 2015. 271-320 p. ISBN:978-606-719-384-8
10. GHEORGHE, F. *Prevenirea criminalității. Teorie și practică*. București: Oscar Print, 2005. 87-92 p. ISBN: 973-668-106-8.
11. GOLU, M. *Dinamica personalității*. București: Paideea, 2005. 87 p. ISBN: 973-596-281-0.
12. HAYES, N., ORREL, S. *Introducere în psihologie*, Ed. a 3-a. București: All, 2003. 233-234 p. ISBN: 978-973-571-433-8
13. HOLDEVICI, I., CRĂCIUN, B. *Psihoterapia eficientă*. București: Trei, 2013. 186-212 p. ISBN:978-973-707-710-3
14. HOLDEVICI, I. *Psihoterapii scurte*. București: Editura Ceres , 2000. 274 p. ISBN: 973-40-04743
15. ICD-10 *Clasificarea tulburărilor mentale și de comportament – Descrieri clinice și îndreptare diagnostice - OMS 1993*. Trad. Dehelean M. ș.a. București: Editura Trei, 2016. 564 p. ISBN: 978-606-719-838-6.
16. MARICA, A.,M. *Introducere în problematica delincvenței juvenile*, Constanța: Ovidius University Press, 2007. 14 p. ISBN: 9789736143656.
17. MINULESCU, M. Big Five ABCD–M. *Manual tehnic și interpretativ*. Cluj-Napoca: Sinapsis, 2008. 88-117 p., 174-221 p. ISBN: 978-606-795-056-4.
18. MITROFAN, I. (Coord). *Copii și adolescenți. Probleme, tulburări, evaluare și intervenție psihoterapeutică*. București: Sper, 2014. 221-241 p. ISBN: 978-606-8429-34-2. NICOLAESCU, E.,P. Reglarea emoțiilor prin cogniții la adolescenții delincvenți În: *volumul de lucrări al conferinței A.P.A.R.*, Ed. a 16-a, 2021. .84-97 p. ISBN: 978-606-94584-9-5.
19. MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T. *Psihologie judiciară*. București: Șansa, 1994. 21-57: 267-296 p. ISSN: 973-9167-32-3.
20. NICOLAESCU, E.,P. Coping-ul la adolescenții delincvenți. În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*. Chișinău, , 2021, nr. 1(62). 54-65 p. ISSN: 1857-0224
21. NICOLAESCU, E.,P. Dezvoltarea personalității la adolescentul delincvent. În: *Buletin de Perinatologie din Chișinău*, 2021, nr. 1(90). 30-35 p. ISSN: 1810-5289
22. NICOLAESCU, E.,P. Factorii de personalitate implicați în structurarea pattern-ului delincvent la adolescenții delincvenți. În: *Volumul de lucrări al Conferinței "Probleme ale științelor socio-umanistice și modernizării învățământului"*, UPSC 8-9 octombrie 2020. Nr. 22 (1). 370-378 p. ISBN: 978-9975-46-450-5.
23. NICOLAESCU, E.,P. *Factori de risc în comportamentul delincvent*. În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială din Chișinău*, 2017. Nr. 4(49). 35-44 p. ISSN: 1857-0224

24. NICOLAESCU, E.,P. Abordări teoretice ale personalității delincvente la adolescenți În: *Revista de Studii Psihologice* din București, 2016, nr. 3. 193-215 p. ISSN 2360-3690.
25. NICOLAESCU, E.,P. Cercetarea factorilor de risc la adolescenții delincvenți. În :*Volumul de lucrări al Conferinței doctoranzilor și postdoctoranzilor din cadrul UPS "Ion Creangă"*. Chișinău, 2017. Nr. 16 (2). ISSN:1857-0267, ISBN: 978-9975-46-423-9.
26. PERȚE, A. (coord). *Chestionarul de coping cognitiv-emoțional CERQ*, Cluj-Napoca: ASCR, 2010, p.17, p.72-75. ISBN: 978-606-8244-03-7.
27. PETERMANN, F., PETERMANN, U. *Program de intervenție pentru copii agresivi*. Ed. A 11-a. Cluj-Napoca: RTS, 2006. 79 p.; 279-290 p. ISBN: 973-86337-3-7.
28. PETERMANN, F., DOPFNER, M., SCHMIDT, M., H. *Tulburări de comportament antisocial-agresiv*. Ed. A 2-a. Cluj-Napoca: RTS, 202010. ISBN: 978-973-1816-34-0
29. RACU, I. *Psihodiagnoză și statistica psihologică*. Chișinău: UPS Ion Creangă, 2005. 124-126 p. 978-9975-136-61-7.
30. RĂDULESCU, S.,M. *Sociologia devianței*, București: Editura Victor, 1998. 48-52 p. ISBN: 973-97318-8-0.
31. RĂDULESCU, S.,M. *Sociologia problemelor sociale ale vârstelor*. București: Computer Publishing Center, 1994. 324-357 p. ISBN: 973-588-194-2.
32. RĂDULESCU S. M. *Anomie, devianță și patologie socială*, București: Editura Hyperion, 1991. 120 p. ISBN: 973-95330-6-X.
33. RĂDULESCU S. M., *Devianță, criminalitate și patologie socială*, Editura Lumina Lex, București, 1999. 179-182 p. ISBN: 973-588-095-4.
34. TĂNĂSESCU, I., TĂNĂSESCU, C., TĂNĂSESCU, G. *Criminologie*. București : All Beck, 2003. 282 p. ISBN 973-655-245-4.
35. VISU-PETRA, G., BUTA, M., VISU-PETRA, L. *Psihologia copilului în context judiciar. Fenomene teoretice și aplicative*. Cluj-Napoca: Editura ASCR. 2016. 129-152 p. ISBN: 978-606-977-001-6.
36. BREHM, S.,S., KASIN, S.,M. *Social Psychology*. Boston: Houghton Miffling Company, 1989. 132-135 p. ISSN: 2094-1420.
37. CAUFMAN, E. Gender Differences in Mental Health Symptoms among Delinquent and Community Youth. In: *Violence and Juvenile Justice* 5, no. 3, 2007. pp. 287–307. ISSN 335-387.
38. CHILES, J.,A., MILLER, M.,L., COX, G., B. Depression in an adolescent delinquent population. In: *Archives of General Psychiatry*, 1980, Nr. 37, 1179-1184 p. ISBN: 978-0-8058-62355.
39. CONSEUR,A.,RIVARA,F.P.,BARNOSKI,R., & EMANUEL, I. Maternal and perinatal risk factors for later delinquency. In: *Pediatrics*. New York, NY: Oxford University Press, 1997. Nr.99(6). 785-790 p. ISSN:0031-4005.
40. DEMATTEO, D., MARCZYK, G. Risk factors, protective factors, and the prevention of antisocial behavior among juveniles. In: *Juvenile delinquency: Prevention, assessment, and intervention*. New York : Oxford University Press, 2005. 19-44 p. ISBN: 978-0195160079.
41. FARRINGTON, D.P. *Key results from the first forty years of the Cambridge Study in Delinquent Development in Taking Stock of Delinquency*. New York: Kluwer Academic, 2003. 137-183 p. ISBN: 306-47945-1-5.
42. HERRENKOHL, T.,I., MAGUIN, E., HILL, K.,G., HAWKINS, J. D., ABBOTT, R. D., CATALANO R.F. *Developmental risk factors for youth violence*. *Journal of Adolescent Health*, 2000, issue 26, 176-186 p. ISSN: 1054-139X.
43. LOEBER, R., CAPALDI, D.M., & COSTELLO, E. *Gender and the development of aggression,disruptive behavior,and delinquency from childhood to early adulthood. Disruptive behavior disorders*. New York: Springer, 2013. 137-160 p. ISBN: 978-1-4614-7557-6.
44. MORIZOT, J., & KAZEMIAN, L. Introduction: Understanding Criminal and Antisocial Behavior Within a Developmental and Multidisciplinary Perspective. In: *The development of criminal and antisocial behavior*. New York: Springer, 2015. 1-16 p. ISBN: 978-3319087191.

45. MOFFITT, T.E., CASPI, A. Childhood predictors differentiate life-course persistent and adolescence-limited antisocial pathways among males and females. In: *Development & Psychopathology*, 2001, issue 13, 355-375 p.. ISSN: 0954-5794
46. SOTO, C.J., GOSLING, S.D., POTTER, J. Age Differences in Personality Traits From 10 to 65: Big Five Domains and Facets in a Large Cross-Sectional Sample. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 2011. 100(2). ISSN 330-348.

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE LA TEMA TEZEI

Articole în reviste științifice:

1. NICOLAESCU, E.,P. Dynamics of personality factors involved in juvenile delinquency. In *Jurnal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*. București, 2021, nr. 12 (1). ISSN 2068 – 0317.
2. NICOLAESCU, E.,P. Copingul la adolescenții delincvenți. În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*. Chișinău, 2021, nr. 1(62). p.54-65. ISSN: 1857-0224
3. NICOLAESCU, E.,P., SPRÎNCEAN, M. Dezvoltarea personalității la adolescentul delincvent. În: *Buletin de Perinatologie din Chișinău*, 2021, nr. 1(90). p. 30-35. ISSN: 1810-5289
4. RACU, I., NICOLAESCU, E.,P. Evaluarea delincvenței la adolescenți. În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*. 3 Chișinău, 2021, nr. 1(62). p.3-1. ISSN 18570224.
5. NICOLAESCU, E.,P. Perspectives on coping mechanisms in adolescent teenagers. In: *Romanian Journal Of Psychological Studies*. vol. 9, 2021. P. 84-94. ISSN: 2360-3690
6. RACU, I., NICOLAESCU, E.,P. Factori de risc în comportamentul delincvent. În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială din Chișinău*, 2017. nr. 4(49). p. 35-44. ISSN: 1857-0224
7. NICOLAESCU, E.,P. Abordări teoretice ale personalității delincvente la adolescenți În: *Revista de Studii Psihologice din București*, 2016, nr. 3. P.193-215. ISSN 2360-3690.

Articole în conferințe științifice internaționale și naționale:

1. RACU, I., NICOLAESCU, E.,P. Eficiența programului de intervenție psihologică duală la adolescenții delincvenți. În *Dezvoltarea personală și integrarea socială a actorilor educaționali*, Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 12 noiembrie 2021. Nr. 23 (1). p.370-37. ISBN: 978-9975-46-450-5.
2. NICOLAESCU, E.,P. Factorii de personalitate implicați în structurarea pattern-ului delincvent la adolescenții delincvenți. În: *Probleme ale științelor socio-umanistice și modernizării învățământului*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 8-9 octombrie 2020. Nr. 22 (1). p. 370-378. ISBN: 978-9975-46-450-5.
3. NICOLAESCU, E.,P. Reglarea emoțiilor prin cogniții la adolescenții delincvenți În: *volumul de lucrări al conferinței A.P.A.R.*, Ed. a 16-a, 2021. p.84-97. ISBN: 978-606-94584-9-5.
4. NICOLAESCU, E.,P. Factori de personalitate implicați în delincvența juvenilă. În: *Probleme actuale ale științelor umanistice: Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2019. XVIII, partea a III-a, p.142-195. ISBN 978-9975-46-235-8.
5. NICOLAESCU, E.,P. Necesitatea studierii factorilor endogeni la adolescenții delincvenți În: *Probleme actuale ale științelor umanistice: Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2018. XVII, partea a II-a, p. 85-96. ISSN 1857-0267 .
6. NICOLAESCU, E.,P. Cercetarea factorilor de risc la adolescenții delincvenți. În: *Probleme actuale ale științelor umanistice: Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2017. XVI, partea a II-a, p.35-44. ISBN: 978-9975-46-423-9.

ADNOTARE

Eliza Penelopa Nicolaescu. Dezvoltarea personalității adolescenților delincvenți.

Teză de doctor în Psihologie. Chișinău, 2022

Structura tezei: Teza este constituită din: adnotări în 3 limbi, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 235 titluri, 6 anexe, 138 pagini de text de bază, 51 figuri și 8 tabele. Rezultatele obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: delincvență juvenilă, antisocial, adolescent, personalitate, tulburări specifice adolescenței, recidivă, coping dezadaptativ, psihopatie infrațională, program formativ.

Domeniu de studiu: psihologia adolescenților delincvenți.

Scopul cercetării a constat în determinarea potențialului delincvent la adolescenți și în elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihologică de ameliorare a acestor particularități specifice pattern-ului deviant.

Obiectivele cercetării au constat în: 1) analiza, studierea și explicitarea modelelor teoretice privind dezvoltarea personalității delincvente; 2) elaborarea unei metodologii de diagnosticare a specificului delincvent la adolescenți; 3) studierea comparativă a adolescenților delincvenți, respectiv a particularităților lor psihologice în raport cu adolescenții non-delincvenți; 4) estimarea gradului de psihopatie infrațională la adolescenții delincvenți; 5) determinarea particularităților personalității adolescenților delincvenți; 6) evaluarea profilului clinic al tinerilor cu pattern delincvent; 7) determinarea strategiilor de coping dezadaptativ și al nivelului de dezvoltare morală al infractorilor adolescenți; 8) elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihologică duală având ca obiectiv ameliorarea potențialului delincvent; 9) formularea recomandărilor psihologice cu caracter practic de diminuare a particularităților specifice pattern-ului deviant la adolescenți.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în: elaborarea unui model de diagnoză privind determinarea particularităților ce domină structura afectivă și de personalitate a adolescenților delincvenți, identificarea factorilor de risc și vulnerabilitate și evaluarea impactului implementării unui program de intervenție psihologică duală de ameliorare a potențialului delincvent la adolescenți.

Noutatea și originalitatea științifică. Pentru prima dată la nivel național a fost realizat un studiu experimental comparativ privind profilul psihopatiei infraționale și al strategiilor de coping dezadaptativ la adolescenții delincvenți în raport cu adolescenți non-delincvenți de aceeași vârstă; s-a stabilit o metodologie de evaluare și diagnoză a particularităților specifice adolescenților delincvenți; a fost elaborat și aplicat un program de intervenție psihologică duală în vederea ameliorării potențialului delincvent la adolescenți.

Semnificația teoretică constă în evidențierea particularităților de dezvoltare apărute la adolescenții delincvenți și determinarea factorilor de risc și vulnerabilitate care contribuie la apariția delincvenței juvenile.

Valoarea aplicativă a lucrării a constat: în elaborarea unui model de psihodiagnoză a delincvenței la adolescenți precum și construirea, implementarea și verificarea eficienței unui program de intervenție psihologică duală având ca obiectiv ameliorarea potențialului delincvent la adolescenți; rezultatele obținute completează informațiile prezente, lucrarea constituind fundamentul unui ghid metodologic de bune practici.

Implementarea rezultatelor științifice. Materialele rezultate sunt utilizate în procesul de formare continuă și complementară a psihologilor în domeniul psihologiei în cadrul Institutului de Psihologie Aplicată în domeniul Sănătății Mintale și sunt recomandate pentru pregătirea studenților și masteranzilor Universității Hyperion București. Programul formativ este aplicat de către psihologi specializați, care își desfășoară activitatea în sistemul penitenciar, în centrele și cabinetele de evaluare și consiliere și psihoterapie pentru prevenirea delincvenței juvenile.

АННОТАЦИЯ

Элиза Пенелопа Николаеску. Развитие личности правонарушителей в юношеском возрасте.

Докторская диссертация по психологии. Кишинев, 2022 г.

Структура диссертации: Диссертация состоит из: аннотаций, списка сокращений, введения, трех глав, выводов и рекомендаций, библиографии из 235 наименований, 6 приложений, 138 страниц основного текста, 51 рисунков и 8 таблиц. Полученные результаты опубликованы в 13 научных работах.

Ключевые слова: делинквентное поведение, юноша, личность, расстройства в юношеском возрасте, рецидивизм, дезадаптивный копинг, психопатия, формирующая программа.

Область исследования: Психология юношей правонарушителей.

Цель исследования: определение особенностей развития личности юношей-правонарушителей, а также разработка и реализация психологической программы по коррекции выявленных расстройств.

Задачи исследования: 1) анализ, изучение и объяснение теоретических моделей развития делинквентной личности; 2) разработка диагностической методологии по изучению специфики делинквентности юношей; 3) сравнительное изучение личностных характеристик юношей и юношей правонарушителей; 4) определение особенностей делинквентного поведения и психопатологии у данной категории юношей; 5) выявление личностных особенностей юношей правонарушителей; 6) изучение клинического профиля у данной категории юношей; 7) выявление дезадаптивных копинг стратегий и уровня морального развития юношей правонарушителей; 8) разработка и внедрение психологической программы, направленной на коррекцию делинквентного поведения; 9) разработка практических психологических рекомендаций, нацеленных на коррекцию специфических особенностей юношей правонарушителей.

Полученные результаты, способствующие решению важной научной проблемы, состоят в разработке модели диагностики доминирующих характеристик в аффективной сфере и личности юношей правонарушителей, выявлении факторов риска, которые послужили основанием для разработки, внедрения и установления эффективности формирующей программы, нацеленной на снижение делинквентного поведения.

Научная новизна и оригинальность. Впервые на национальном уровне было проведено сравнительное экспериментальное исследование профиля криминальности психопатической личности и дезадаптивных копинг стратегий у юношей-правонарушителей в сравнении с нормативным поведением, была предложена диагностическая модель по изучению особенностей юношей правонарушителей, разработана и применена психологическая программа с целью коррекции преступного потенциала юношей правонарушителей.

Теоретическая значимость работы состоит в выявлении особенностей личностного развития юношей-правонарушителей, определение факторов риска детерминирующих возникновение делинквентного поведения.

Практическая значимость работы: была предложена программа психологической диагностики делинквентности у юношей-правонарушителей; разработана, апробирована и проверена эффективность формирующей психологической программы, нацеленной на снижение делинквентного поведения юношей; полученные результаты дополняют существующие знания, а проведенное исследование является фундаментом для разработки практического руководства в работе с данной категорией юношей.

Внедрение научных результатов. Полученные результаты используются в процессе непрерывного и дополнительного образования психологов в области клинической психологии, консультирования и психотерапии в Институте прикладной психологии в области психического здоровья и применяются в процессе обучения студентов и магистров Университета Нурегюн в Бухаресте. Формирующая психотерапевтическая программа используется психологами, работающими в пенитенциарной системе, в кабинетах и центрах консультирования и диагностики, нацеленных и профилактику юношеской преступности.

ANNOTATION

Eliza Penelopa Nicolaescu. Developing the personality of delinquent teenagers.

PhD thesis in Psychology. Chisinau, 2022

Thesis structure: The thesis consists of annotations, list of abbreviations, introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 256 titles, 6 annexes, 138 pages of basic text, 51 figures and 8 tables. The obtained results are published in 13 scientific publications.

Keywords: juvenile delinquency, antisocial, adolescent, personality, adolescence-specific disorders, recidivism, maladaptive coping, criminal psychopathy, training program.

Field of study: psychology of delinquent adolescents.

The aim of the research was to determine the potential delinquency in adolescents and to develop and implement a psychological intervention program to improve these specific features of the deviant pattern.

The objectives of the research were: 1) analysis, study and explanation of theoretical models for the development of delinquent personality; 2) elaboration of a methodology for diagnosing the specific delinquency in adolescents; 3) comparative study of delinquent adolescents, respectively of their psychological particularities against to non-delinquent adolescents; 4) estimating the degree of criminal psychopathy in delinquent adolescents; 5) determining the personality peculiarities of delinquent adolescents; 6) evaluation of the clinical profile of young people with delinquent pattern; 7) determining maladaptive coping strategies and the level of moral development of adolescent delinquents; 8) elaboration and implementation of a dual psychological intervention program aiming at improving the delinquent potential; 9) make psychological recommendations of a practical nature to reduce the specific particularities of the deviant pattern in adolescents.

The results obtained that contribute to solving the important scientific problem consist of: developing a diagnostic model to determine the particularities that dominate the emotional and personality structure of delinquent adolescents, identifying risk and vulnerability factors and assessing the impact of implementing a dual psychological intervention program to improve the delinquency potential in adolescents.

Scientific novelty and originality. For the first time at national level, a comparative experimental study was conducted on the profile of criminal psychopathy and maladaptive coping strategies in delinquent adolescents compared to non-delinquent adolescents of the same age; a methodology for assessing and diagnosing the specific particularities of delinquent adolescents was established; a dual psychological intervention program was developed and implemented to improve the delinquency potential in adolescents.

The theoretical significance consists in highlighting the particularities of development that appeared in delinquent adolescents and determining the risk and vulnerability factors that contribute to the emergence of juvenile delinquency.

The applicative value of the paper consisted: in developing a model of psychodiagnosis of delinquency in adolescents as well as the setup, implementation, and verification of the effectiveness of a dual psychological intervention program aimed at improving the delinquency potential in adolescents; the obtained results complete the current information available, the paper being the foundation of a methodological guide of good practices.

Implementation of scientific results. The resulting materials are used in the process of continuous and complementary training of psychologists in the field of psychology within the Institute of Applied Psychology in the field of Mental Health and are recommended for the training of students and masters of Hyperion University Bucharest. The training program is applied by specialized psychologists, who work in the penitentiary system, in the centers and offices for evaluation and counseling or psychotherapy for the prevention of juvenile delinquency.

NICOLAESCU ELIZA PENELOPA

DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII ADOLESCENȚILOR DELINCVENȚI

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

Specialitatea: 511.02 - Psihologia dezvoltării și psihologia educațională

Aprobat spre tipar:

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Coli de tipar 1,5

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Tirajul 40 ex.

Comanda

**Centrul Editorial-Poligrafic al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”
Din Chișinău, str.Ion Creangă, nr.1, MD-2069**